

УНІВЕРСИТЕТ «КРОК»
Навчально-науковий інститут медицини
Кафедра прикладної медицини

Ледовська Олена Василівна

УДК 614.3:342.6

Дипломна робота

На тему: «Організація державного санітарно-епідеміологічного нагляду за
дотриманням санітарного законодавства»
Спеціальність 229 Громадське здоров'я
Освітня програма: Громадське здоров'я
Подається на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Дипломна магістерська робота містить результати власних доробок.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

_____ О.В. Ледовська

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник Єна Анатолій Іванович,
доктор медичних наук, професор

_____ (прізвище, ім'я, по батькові,
науковий ступінь, вчене звання)

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО САНІТАРНО- ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ ЗА ДОТРИМАННЯМ САНІТАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	8
1.1. Роль санітарно-епідеміологічного благополуччя населення в системі національної безпеки України.....	8
1.2. Теоретико-методичні основи санітарно-епідеміологічного нагляду (моніторингу) в системі державного управління.....	21
1.3. Нормативно-правове забезпечення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства в Україні.....	31
Висновки до розділу.....	36
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	40
2.1. Характеристика завдань, які виконує Головне управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області.....	40
2.2. Деталізація функцій і діяльності зі здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.....	49
2.3. Оцінка санітарно-епідеміологічної ситуації на території Кіровоградської області.....	53

Висновки до розділу.....	63
РОЗДІЛ 3. ПОСИЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ ЗА ДОТРИМАННЯМ САНІТАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	68
3.1. Комплекс процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.....	68
3.2. Організаційні аспекти здійснення державного санітарно- епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.....	74
Висновки до розділу.....	79
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	91

ВСТУП

Актуальність теми дослідження.

Для розвитку і нормальної життєдіяльності як вітчизняного, так і міжнародного суспільства ключовим завданням функціонування систем охорони громадського здоров'я є забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення. На міжнародному рівні створено спеціалізовані програми забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя громадян та оточуючого їх середовища, які становлять основу національної політики держави в галузі охорони здоров'я. В Україні питаннями державного санітарно-епідеміологічного нагляду займається Держпродспоживслужба та її територіальні підрозділи в регіонах. Останнім часом накопичено суттєвий досвід реформування сфери національної безпеки з метою забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення, розроблено законодавчу базу, створено нову структуру органів її захисту. Проте тенденції функціонування сучасної української держави і громадянського суспільства, а також процеси, що протікають у міжнародному колі, породжують велику кількість все нових і нових загроз національній безпеці, санітарно-епідеміологічному благополуччю населення, які повинні знайти відповідне організаційне та нормативно-правове рішення в сфері громадського здоров'я.

Тож в сучасних соціально-економічних умовах актуальність питань дослідження положень організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства спричинена необхідністю забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення та досягнення національної безпеки України загалом.

Теоретичне і практичне значення роботи полягає в узагальненні теоретичних, методичних і практичних напрацювань у сфері організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.

Об'єктом дослідження є процес організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства на прикладі діяльності Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні підходи з посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.

Метою роботи є на основі дослідження теоретико-методичних, нормативно-правових положень, сучасних підходів до підготовки і здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду, а також аналізу функціонування Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області сформулювати комплекс процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства та розробити організаційні аспекти його реалізації.

Відповідно до мети було поставлено та виконано такі **завдання роботи**:

- 1) визначити роль санітарно-епідеміологічного благополуччя населення в системі національної безпеки України;
- 2) дослідити теоретико-методичні основи санітарно-епідеміологічного нагляду (моніторингу) в системі державного управління;
- 3) систематизувати нормативно-правове забезпечення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства в Україні;
- 4) надати характеристику завдань, які виконує Головне управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області;
- 5) деталізувати функції і діяльність зі здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства;

6) оцінити санітарно-епідеміологічну ситуацію на території Кіровоградської області;

7) сформуванати комплекс процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства;

8) розробити організаційні аспекти здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.

Джерела інформації. При написанні дипломної роботи були використані літературні джерела, в яких висвітлено науково-методичні, нормативно-правові та практичні підходи до підготовки і здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, а також розкрито управлінські, функціональні та організаційні аспекти його реалізації. Значна увага під час підготовки роботи приділялась дослідженню положень нормативно-правових актів, законів, постанов, наказів, які регламентують діяльність Держпродспоживслужби України та питання нагляду, спостереження і забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення. Активно використовувалися інтернет-джерела, інформація з сайтів Держпродспоживслужби України, Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області.

Методи дослідження. Завдання, які було поставлено в дипломній роботі, виконувались за допомогою використання таких методів: **аналіз і синтез** – для дослідження теоретико-методичних основ санітарно-епідеміологічного нагляду (моніторингу) в системі державного управління, для формулювання висновків; **системно-структурний аналіз** – для проведення аналізу діяльності Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області; **комплексний підхід** – для формування комплексу процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоновано комплекс процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, впровадження якого у практику діяльності Держпродспоживслужби України та її територіальних підрозділів підвищить ефективність моніторингових, контрольних, аналітичних процедур, дозволить приймати більш обґрунтовані управлінські рішення щодо забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, збереження і покращення його здоров'я та стану оточуючого середовища. Розроблено інформаційне забезпечення для організації санітарно-епідеміологічного нагляду, яке дозволить більш якісно підготуватися до здійснення спостереження, моніторингу, контролю, допоможе ефективно реалізувати процедури нагляду, попереджувальні та санітарно-гігієнічні заходи у напрямку досягнення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ ЗА ДОТРИМАННЯМ САНІТАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

1.1. Роль санітарно-епідеміологічного благополуччя населення в системі національної безпеки України

На міжнародному рівні забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення вважається ключовою цільовою функцією систем охорони здоров'я, громадського здоров'я та інших. У багатьох країнах впроваджені та функціонують програми забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення. Вони становлять основу національної політики держави в галузі охорони здоров'я, що здійснює вплив на розвиток різноманітних галузей і сфер діяльності, у тому числі, медичну галузь. Також вони залежать від багатьох складових, а саме: від якості управління, організації процесів надання медичної допомоги, санітарно-епідеміологічного нагляду та їх ресурсного забезпечення, впровадженні новітніх технологій і їх використанні, визначенні санітарних норм і медичних стандартів тощо.

Найбільш важливою тенденцією розвитку систем громадського здоров'я та охорони здоров'я виступає укріплення пріоритету організації діяльності від мінімізації витрат державних коштів на надання медичної допомоги до максимізації ефективності використання задіяних ресурсів для забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення. Варто відмітити, що цей підхід є актуальним як для Міністерства охорони здоров'я України, Центру громадського здоров'я України, так і для Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держспоживслужби України), яка виконує функції державного санітарно-

епідеміологічного нагляду.

Останнім часом накопичено суттєвий досвід реформування сфери національної безпеки з метою забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення, розроблено законодавчу базу, створено нову структуру органів її захисту. Проте тенденції функціонування сучасної української держави і громадянського суспільства, а також процеси, що протікають у міжнародному колі, породжують велику кількість все нових і нових загроз національній безпеці, які повинні знайти відповідне організаційне та нормативно-правове рішення в адміністративно-політичній, медичній та сфері громадського здоров'я. Тож актуальність даних питань в сучасних соціально-економічних умовах спричинена необхідністю дослідження положень організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства для забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення та досягнення національної безпеки України.

Дослідженням процесів забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення як чинника національної безпеки України займалася значна кількість науковців. Зокрема варто відмітити праці таких вчених, як: А.М. Федорова [1], Т.І. Макарова [2], Г.П. Ситник [3], Д.І. Медяник, В.О. Липчанський [4] та ряд нормативно-правових актів, що присвячені аналізу певних аспектів забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення як чинника національної безпеки України у межах процесів і викликів глобалізації, які здійснюють суттєвий вплив на становлення та розвиток сфери охорони здоров'я України.

Тож необхідно зосередитися на виявленні особливостей забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення як чинника національної безпеки України для підвищення ефективності діяльності Держспоживслужби та системи охорони здоров'я України. Для вирішення цих питань варто реалізувати такі завдання:

- проаналізувати в загальних рисах систему національної безпеки

України;

- сформувати та запропонувати основні аспекти забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення;
- встановити основні проблеми у забезпеченні санітарно-епідемічного благополуччя населення;
- запропонувати підходи до удосконалення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду для забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення.

Нагромаджений потенціал загроз національній безпеці нашої країни набув високого ступеня, що вимагає формування та впровадження послідовної комплексної державної політики для задоволення національних потреб населення та створення відповідних механізмів її реалізації на практиці [3]. Урядом країни 24.10.2020 р. набула чинності нова редакція Закону «Про національну безпеку України» [5]. Цей Закон з відповідністю до статей 1, 2, 17, 18 і 92 Конституції України [6] встановлює положення та принципи національної безпеки, цілі та головні основи державної політики, що будуть забезпечувати населенню та кожному громадянину захист від загроз. Конституція України встановлює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, тому встановлення і забезпечення прав і свобод людини є визначальним обов'язком країни. Громадська безпека у законі «Про національну безпеку України» визначається як захищеність життєво важливих для населення та особистості інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є основним завданням діяльності сил безпеки та інших державних органів, їх посадових осіб та громадськості, які реалізують узгоджені дії стосовно впровадження і захисту національних інтересів від впливу небезпек [5]. Статтею 1 цього Закону до того ж передбачено введення нового документу – Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України, який сконцентрований на довгострокове планування, ґрунтується на базі Стратегії національної безпеки України за

результатами дослідження громадської безпеки та цивільного захисту і виявляє напрями державної політики стосовно забезпечення захищеності життєво важливих для держави, населення та особистості інтересів, цілі та очікувані результати їх досягнення з урахуванням актуальних загроз [5, ст. 1]. Загальновідомо, що безпека є такими кондиціями, в яких знаходиться інтегрована система, коли ефект зовнішніх чинників та внутрішніх факторів не підштовхує до перебігу справ, що вбачаються негативними по співвідношенню до даної інтегрованої системи у відповідності до наявних, на даному етапі вимог, знань та розумінь.

Загалом можна виокремити такі категорії безпеки:

1) безпека людини є таким станом особистості, коли вплив зовнішніх та внутрішніх чинників не спричиняє летальні наслідки, погіршення діяльності та розвитку організму, психіки, свідомості та особистості загалом і не гальмує процес здобуття відповідних бажаних для особистості цілей;

2) національна безпека виступає протекцією життєво значущих інтересів особистості та громадянина, населення та країни, за якої гарантується сталий розвиток суспільства, вчасне виявлення, запобігання і нейтралізація актуальних та потенційних загроз національним інтересам, до складових якої входять різноманітні види безпеки, що наведені на рис. 1.1.

Отже, на основі врахування положень основного Закону, а також узагальнення умов безпечного середовища для населення України, можна виокремити такі його складові елементи:

1) життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека особистості;

2) суверенітет і територіальна цілісність, економічна безпека держави, запобігання тероризму;

3) цивільний захист населення;

4) соціальний захист особистості;

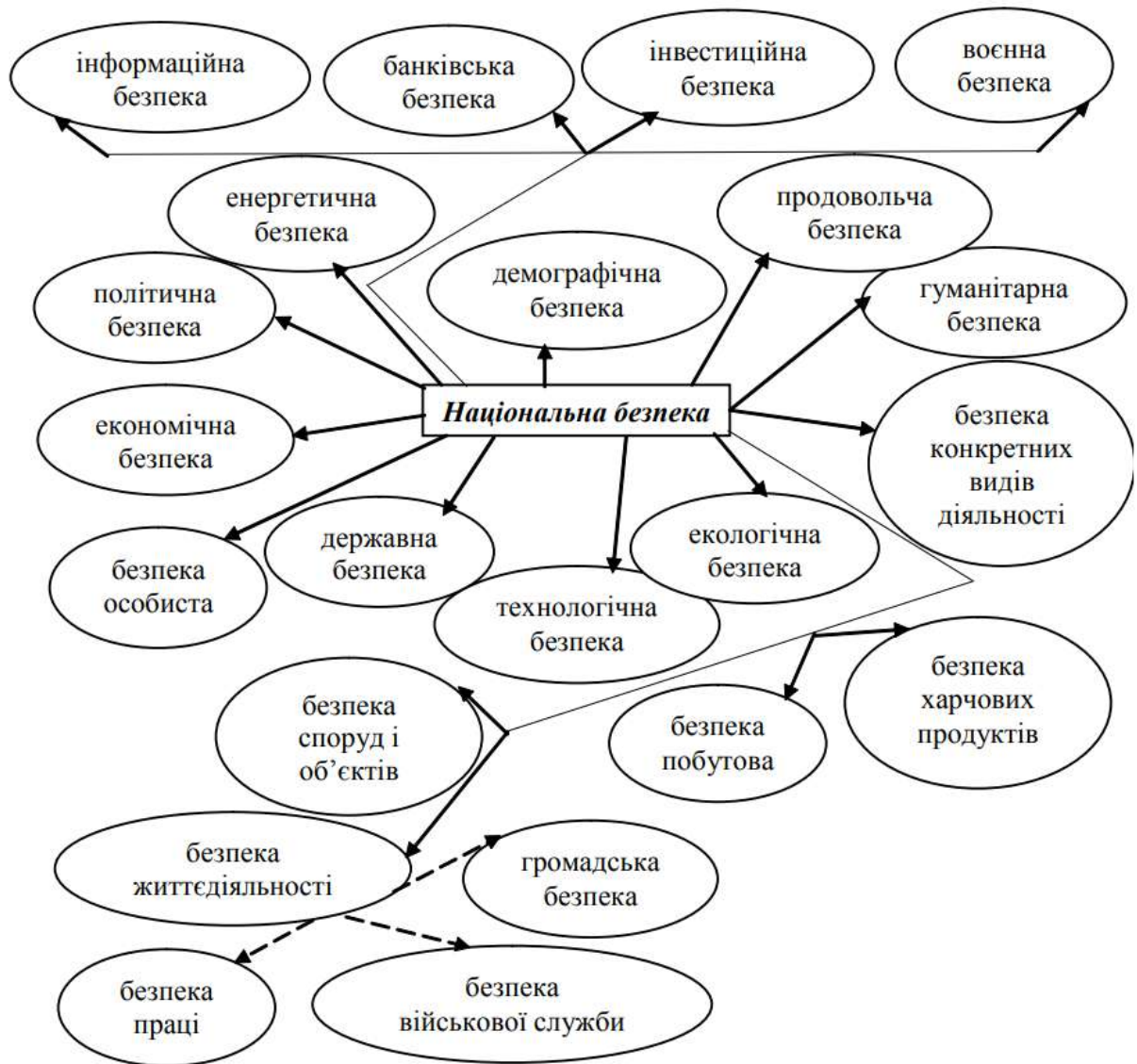

Рис. 1.1. Основні складові національної безпеки України

Джерело: складено автором за [7]

- 5) право приватної власності, інтелектуальної власності, підприємницької діяльності;
- 6) гарантії безпеки та свободи пересування особи, свободи слова, імплементація права на мирні зібрання;
- 7) безпека споживача продукції та послуг, охорона праці;
- 8) охорона здоров'я, медична допомога та санітарно-епідемічне благополуччя;
- 9) безпечне для життя та здоров'я особистості довкілля, екологічна

безпека;

10) правовий захист та права самозахисту особистості від порушення її прав, свобод і протиправних посягань [1].

У межах даного дослідження важливо визначити та охарактеризувати поняття **санітарно-епідемічне благополуччя населення**, що трактується таким станом здоров'я населення, за якого на організм особи відсутня несприятлива дія чинників середовища проживання і сформовано необхідні умови для життєдіяльності населення. Під **середовищем проживання особи** в даному випадку розуміється частина довкілля, що містить її природні компоненти, а також питну воду, продовольчі та промислові товари, умови праці, побуту, навчання і виховання. Чинниками довкілля, які мають опосередковану дію на людину, визнаються хімічні, фізичні, біологічні компоненти середовища природного або антропогенного походження, здатні впливати на організм людини [2]. Відповідно до Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 № 4004 XII встановлено, що **санітарно-епідемічна ситуація** виступає умовами середовища життєдіяльності та спричиненим ним станом здоров'я населення на відповідній території в конкретно встановлений час. Зазначений Закон також трактує поняття **«санітарне та епідемічне благополуччя населення»** як стан здоров'я населення та середовища життєдіяльності людини, за якого показники захворюваності знаходяться на загальноприйнятому рівні для відповідної території, умови проживання є сприятливими для населення, а параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в діапазоні встановлених санітарних норм [8].

Санітарно-епідемічне благополуччя населення залежить від таких організаційних аспектів:

- впровадження національних та місцевих програм, які направлені на зміцнення здоров'я та профілактику захворювань населення, оздоровлення середовища проживання людини і умов його життєдіяльності;
- проведення санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів, а також

дотримання санітарних правил;

- реалізації державної санітарно-гігієнічної експертизи та державної гігієнічної регламентації та реєстрації;
- дії державного санітарно-епідеміологічного нормування;
- здійснення ліцензування видів діяльності, що представляють потенційну небезпеку для здоров'я людей;
- сертифікації продукції, робіт і послуг, що представляють потенційну небезпеку для здоров'я людей;
- виконання соціально-гігієнічного моніторингу;
- підвищення поінформованості населення стосовно стану його здоров'я, санітарно-епідемічної обстановки та профілактичних заходів, які проводяться тощо.

Гарантією досягнення санітарно-епідемічного благополуччя населення є держане санітарно-епідеміологічне нормування як діяльність з формування науково обґрунтованих санітарних норм, правил і гігієнічних нормативів, їх затвердження, введення у чинність тощо. Санітарні правила встановлюють певні вимоги і критерії до зовнішнього середовища, його об'єктів та факторів впливу на безпеку людей. Більш детально вони відображені на рис. 1.2.

Оскільки поточні системи охорони здоров'я, державного санітарно-епідеміологічного нагляду виступають тими галузями, де найважливішу роль відіграє надання належного медичного обслуговування людям, забезпечення рівня життя та санітарно-епідемічного благополуччя населення, у зв'язку з цим основною ключовою державною внутрішньою функцією України є охорона громадського здоров'я країни [4].

В Україні, як і у переважній більшості країн, було запроваджено низку заходів державного та регіонального рівня, спрямованих на стримування поширення різноманітних захворювань та мінімізації смертності від них. Проте, від початку запровадження таких заходів, до сьогоднішнього дня не можна стверджувати про перемогу над деякими хворобами та про контроль над її поширенням.

1) вимоги до планування та забудови населених пунктів, проектування, будівництва, обладнання, утримання і діяльності організацій, спрямовані на забезпечення безпечних для здоров'я людей умов, а також до проведення санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів;

2) вимоги до чинників середовища проживання людини, які надають або можуть мати несприятливий вплив на його організм, а також умови, що усувають, зменшують або обмежують такий вплив;

3) критерії та вимоги до безпеки для людини об'єктів середовища її проживання, умов життєдіяльності, продовольчої сировини і харчових продуктів, питної води, виробів, що застосовуються для виробництва, упаковки, зберігання, транспортування, продажу та інших способів відчуження продовольчої сировини і харчових продуктів та їх використання, умов їх розробки, доставки на виробництво, виробництва і торгового обороту, безпеки послуг, що надаються в сфері торгівлі продовольчою сировиною та харчовими продуктами, а також критерії до безпеки продукції виробничо-технічного призначення і товарів для особистого користування;

4) допустимі рівні ризику можливого погіршення здоров'я у зв'язку з несприятливим впливом на організм людини факторів середовища його проживання і умов життєдіяльності;

5) вимоги до харчової продовольчої сировини і харчових продуктів.

Рис. 1.2. Вимоги і критерії до зовнішнього середовища, його об'єктів та факторів впливу на безпеку людей, які встановлюють санітарні правила

Джерело: складено автором за [2]

Серед дестабілізуючих чинників в такій ситуації можна назвати неефективну роботу суб'єктів, діяльність яких безпосередньо пов'язана із забезпеченням карантину в Україні, неналежна організація санітарно-епідеміологічного нагляду, недосконале національне законодавство та непослідовну політику у сфері охорони громадського здоров'я. Останній дестабілізуючий чинник безпосередньо пов'язаний із відсутністю чітко сформованого напрямку продовження медичної реформи та реформи систем громадського здоров'я і санітарно-епідеміологічного забезпечення в Україні. Про це стверджують спеціалісти галузі права, політики, медичні фахівці та навіть лікарі й середній медичний персонал, що підтверджує наявність проблем у сфері організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду та національній сфері охорони здоров'я.

Стосовно недоліків національного законодавства, одним із найбільших можна назвати відсутність узгодженості між окремими законодавчими і підзаконними актами щодо порядку дії, організації, обсягів і механізму впровадження наглядових та обмежувальних заходів, спрямованих на протидію небезпечним захворюванням, до яких належить у тому числі COVID-19. Проблеми та прогалини у законодавстві мають безпосередній зв'язок із неякісною організацією роботи державних установ. Так, ще у 2017 році в Україні було ліквідовано центральний орган виконавчої влади, що безпосередньо відповідав за санітарно-епідеміологічне благополуччя населення, Державну санітарно-епідеміологічну службу [9].

Реформа у сфері охорони здоров'я зробила ставку на підготовку сімейних лікарів, тоді як епідеміологів у державі практично не лишилося. Організація роботи суб'єктів протидії поширенню COVID-19 в Україні та забезпечення карантину також викликає певні питання. Зокрема, у відповідь на численні зауваження стосовно законодавчого визначення «громадського місця», у контексті заборони перебування в таких місцях без засобів індивідуального захисту, зміни до чинного визначення даного поняття Верховною Радою України [10] внесені так і не були. Крім того, узгодженість

між державними установами у сфері імплементації державної політики стосовно впровадження карантину залишились на низькому рівні [11].

Варто відзначити, що ситуація із COVID-19 в Україні не є першою та останньою, адже у світі існує багато різноманітних захворювань, що несуть істотну загрозу для громадського здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення. Досвід, який отримала і продовжує отримувати Україна у зв'язку із протидією поширенню COVID-19, не має бути змарнований, а жертви цієї хвороби – забуті. Тож поточна ситуація формує чітке уявлення стосовно того, що необхідно оптимізувати в системах громадського здоров'я, Держспоживслужби України, де найбільш правильним рішенням буде організація діяльності за двома напрямками: правовим та організаційним.

Правовою основою превентивної діяльності державних установ в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації є комплекс нормативно-правових актів, які регулюють суспільні відносини, котрі з'являються у галузі забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя, встановлюють відповідні права і обов'язки державних органів, підприємств, організацій та громадян, формують порядок реалізації державного санітарно-епідеміологічного нагляду в Україні та характерні ознаки функціонування інших установ і контролюючих органів в період загострення санітарно-епідемічної ситуації. Систему нормативно-правових актів, які регламентують превентивну діяльність в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації очолює Конституція України [6], як основний закон держави.

Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [8] регулює суспільні відносини, котрі з'являються у галузі забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, встановлює відповідні права і обов'язки державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян, визначає порядок організації державної санітарно-епідеміологічної служби і реалізації державного санітарно-епідеміологічного нагляду в Україні.

Даним законом регулюються питання стосовно госпіталізації та лікування інфекційних хворих та носіїв збудників інфекційних захворювань (стаття 28), санітарної охорони території України від занесення інфекційних захворювань (стаття 29), запобігання особливо небезпечним інфекційним та масовим неінфекційним захворюванням та радіаційним ураженням (стаття 30), повноважень головного державного санітарного лікаря України (стаття 40), повноважень головних державних санітарних лікарів та інших посадових осіб, які реалізують державний санітарно-епідеміологічний нагляд (стаття 41) [8].

Органи та підрозділи Міністерства охорони здоров'я України, зокрема органи та підрозділи Центру громадського здоров'я, а також Держспоживслужби України та інших установ, в період загострення санітарно-епідемічної ситуації тісно взаємодіють, адже від злагодженої діяльності даних закладів залежить результат, а саме санітарне та епідемічне благополуччя населення.

Так, відповідно до Положення про Міністерство охорони здоров'я України, затвердженого постановою КМУ від 25 березня 2015 р. № 267 встановлено, що МОЗ є визначальним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що гарантує створення та здійснює державну політику у галузі охорони здоров'я, а також захист населення від інфекційних захворювань, протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та іншим соціально небезпечним захворюванням, застереження неінфекційних захворювань, гарантує створення та здійснює політику зокрема у галузі епідеміологічного спостереження, імунопрофілактики, регламентації факторів довкілля життєдіяльності населення, гігієнічної регламентації небезпечних чинників, формування національної системи крові, керівництво системою якості стосовно безпеки крові, біологічної безпеки та біологічного захисту, боротьби зі стійкістю до протимікробних препаратів, реагування на загрози для здоров'я та надзвичайні стани в галузі охорони здоров'я, а також організація створення державної політики у галузях санітарного та

епідемічного благополуччя населення [12].

Аналізуючи державний санітарно-епідеміологічний нагляд можна побачити, що передусім він пов'язаний із:

- дослідженням та оцінюванням даних стосовно здоров'я населення та умов його життєдіяльності;
- контролем за додержанням норм санітарного законодавства та формуванням здійснення санітарно-протиепідемічних заходів, а також якістю та цільовим застосуванням дезінфекційних засобів;
- дослідженням чинників навколишнього середовища, які можуть негативно впливати на здоров'я населення;
- формуванням обов'язкових для реалізації розпоряджень щодо необхідності зменшення чи усунення шкідливого впливу умов середовища життєдіяльності на здоров'я населення;
- обліком різноманітних хвороб і захворювань;
- контрольною-наглядовою діяльністю в пунктах пропуску через кордон [13].

У той же час ймовірність здійснення вирішальної дії на об'єкти нагляду передбачена у ст. 42 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» шляхом обмеження, тимчасової заборони, припинення чи зупинення їх діяльності, якщо вона порушує чи створює загрозу порушенням встановлених санітарних норм, зокрема: «Обмеження, тимчасова заборона або припинення будівництва, реконструкції та розширення об'єктів у випадку відхилення від затвердженого проєкту; заборона скидів забруднюючих речовин за кондиції порушення санітарних норм» [8].

Отже, за результатами проведеного аналізу можна встановити, що санітарно-епідемічне благополуччя населення виступає фактором забезпечення національної безпеки України, а його значимість є ключовою складовою ефективного державного управління в галуззі охорони здоров'я.

До того ж у результаті проведеного дослідження визначено, що у

сучасних умовах роль органів та підрозділів Міністерства охорони здоров'я України, Центру громадського здоров'я та Держспоживслужби України є вирішальною для забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення. Формування, організація ефективного санітарно-епідемічного благополуччя населення сьогодні є неможливим без активного втручання органів та підрозділів перелічених установ.

Відповідно до вищенаведеного встановлено, що важливе завдання української держави на сучасному етапі розвитку вбачається в тому, щоб створити необхідні правові й організаційні умови, сприятливу політичну, організаційну і медичну інфраструктуру для забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення.

Покращення діяльності органів та підрозділів МОЗ України, Центрів контролю та профілактики хвороб, Держспоживслужби України, а також Центру громадського здоров'я є необхідною умовою формування та забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні, у якому відповідні структури мають більше можливостей захищати інтереси населення в різних сферах громадського життя. Таким чином, ефективність реалізації заходів відображає нормативно-правові та організаційні зусилля держави у забезпеченні санітарно-епідемічного благополуччя через залучення відповідних структур і установ у сфері національної безпеки під час санітарно-епідемічного нагляду на відповідних територіях країни.

Тож актуальним напрямом досліджень у межах даної роботи є встановлення ефективності здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства та розробка напрямів з покращення організації реалізації цього процесу з метою запровадження певних елементів національної безпеки на відповідній території країни.

1.2. Теоретико-методичні основи санітарно-епідеміологічного нагляду (моніторингу) в системі державного управління

На сучасному етапі розвитку та реформування різноманітних процесів в Україні суттєво зростає важливість збереження громадського здоров'я шляхом сприяння санітарно-просвітницькій роботі, підвищення якості санітарно-епідеміологічного нагляду, проведення профілактичних, санітарно-гігієнічних заходів тощо. Одним із основних елементів трансформації управління у сфері громадського здоров'я в умовах непрогнозованих епідеміологічних впливів, зокрема у зв'язку зі світовою пандемією COVID-19, є епідеміологічний нагляд (моніторинг), спрямований на виявлення причинно-наслідкових зв'язків між станом здоров'я населення та впливом різноманітних факторів довкілля (соціальних, екологічних, санітарно-гігієнічних тощо), що його формують та забезпечують.

Вітчизняні науковці, що досліджують проблеми виникнення та поширення інфекційних хвороб, констатують низьку ефективність існуючої в Україні моделі публічного управління у сфері охорони здоров'я, зокрема з питань систематичного спостереження за процесом та причинами поширення таких хвороб з метою формування ефективної державної політики для прийняття відповідних управлінських рішень.

Створення умов для реалізації потреб і можливостей кожного громадянина упродовж життя, дотримання стандартів якості життя було визначено як основні завдання Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» та зобов'язання держави у рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. У цьому зв'язку проблема епідеміологічного нагляду є основою, на якій має бути побудована якісно нова вітчизняна політика у сфері охорони громадського здоров'я.

Дослідження питань управління у сфері громадського здоров'я, санітарного та епідемічного благополуччя населення представлені в працях вітчизняних науковців Ю.В. Вороненка, О.П. Гульчій, І.В. Гущука, В.Ф.

Москаленка, І.В. Рожкової, Н.О. Рингач, І.М. Солоненка та інших.

Результати досліджень вказаних та інших учених становлять значний інтерес для науки державного публічного управління і мають важливе практичне значення як підґрунтя для формування положень з організації ефективного державного санітарно-епідеміологічного нагляду. Поряд з цим актуальними є дослідження проблем безпосередньо організації та здійснення епідеміологічного нагляду (моніторингу) в Україні, ролі держави як головного суб'єкта управління у сфері охорони громадського здоров'я, важливості трансформаційних змін у національній системі охорони здоров'я тощо.

Упродовж періоду поширення пандемії COVID-19 в Україні підготовлено і затверджено низку урядових документів, що визначають і регламентують діяльність відповідних державних структур щодо здійснення організаційних, медико-санітарних, ветеринарних, інженерно-технічних, адміністративних та інших заходів з метою запобігання поширенню інфекційних хвороб, локалізації та ліквідації їх осередків, спалахів та епідемій тощо [14]. Ці документи створили правову основу забезпечення епідеміологічного благополуччя населення, визначили основні напрями стратегії і тактики державного санітарно-епідеміологічного нагляду.

Так, Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення державного соціально-гігієнічного моніторингу» від 22 лютого 2006 р. № 182, **соціально-гігієнічний моніторинг** визначено як систему спостереження, аналізу, оцінки і прогнозу стану здоров'я населення та середовища життєдіяльності людини, а також виявлення причинно-наслідкових зв'язків між станом здоров'я населення та впливом на нього факторів середовища життєдіяльності людини [15].

Вказане визначення свідчить про те, що в системі охорони громадського здоров'я населення соціально-гігієнічному моніторингу відводиться діагностична функція (спостереження, аналіз, оцінка, прогноз, встановлення зв'язків тощо). Крім того, простежується схожість з іншим

поняттям, що увійшло у наукових обіг в 60-70-х роках ХХ століття та отримало назву «епідеміологічний нагляд».

Початок **епідемічного нагляду** за здоров'ям населення починається з часів, коли відбулась перша зареєстрована епідемія у 3180 році до нашої ери в Єгипті. Гіппократ (460-370 до н.е.) запровадив терміни «ендемічний» і «епідемія», Джон Граант (1620-1674 рр.) ввів систематичний аналіз даних, Семюел Пепис (1633-1703 рр.) розпочав польове дослідження епідемій, Вільям Фарр (1807-1883 рр.) заснував сучасну концепцію епідемічного нагляду, Джон Сноу (1813-1858 рр.) пов'язав епідемічні спалахи із вживанням неякісної води, а Олександр Ленгмюр (1910-1993 рр.) запропонував перше вичерпне визначення епіднагляду [16].

Протягом останніх десятиріч років теоретичною і науково-практичною основою профілактики і боротьби з інфекційними хворобами є епідеміологічний нагляд, який пройшов довгий шлях свого розвитку: від уніфікації поняття «епідеміологічний нагляд» (Epidemiological surveillance) до формування систем, яка має відповідну методологію (предмет, цілі, завдання та методи). Основи епідеміологічного нагляду були закладені в період створення мережі санітарно-епідеміологічних установ. Принцип роботи у той час являв собою проведення протиепідемічних заходів, спрямованих на виявлення джерела інфекції, шляхів передачі збудника і сприйнятливості людей до інфекційних захворювань. Цей підхід передбачав комплексний вплив на епідемічний процес з метою припинення або, принаймні, зниження поширення збудника і був основою організації протиепідемічної роботи на території. Однак дії санітарно-епідеміологічної служби у боротьбі з інфекційними хворобами довгі роки не були теоретично обґрунтовані та окреслені науково-організаційними рамками. **Епідеміологічний нагляд (епіднагляд)** визначався як система, що забезпечує безперервний збір даних про інфекційну захворюваність, аналіз і узагальнення матеріалів та поширення цієї узагальненої інформації [17, с. 24].

Формулювання поняття епідеміологічного нагляду, що було запропоновано Всесвітньою організацією об'єднаних націй, дещо розходилося із змістом нагляду, оскільки включало лише *отримання* об'єктивної, всебічної інформації про розвиток епідемічного процесу, залишаючи поза увагою *проведення профілактичних і протиепідемічних заходів*. У зв'язку з цим серед науковців та широкої медичної громадськості виникла дискусія щодо уточнення трактування поняття «епідеміологічний нагляд». Беручи це до уваги, а також з огляду на зміну умов реалізації епідемічного процесу, в 70-80 роки відбулося приведення системи епідеміологічного нагляду у відповідність із досягненнями медичної науки і державної практики охорони здоров'я того часу [18, с. 107].

Поняття «епідеміологічний нагляд» використовується у вітчизняній управлінській практиці протягом останніх десятиліть. Починаючи з 70-х років минулого століття, термін «нагляд» став вживатися як заходи, що спрямовані на обмеження поширення і ліквідацію інфекцій на великих територіях та у окремих регіонах. Для ефективної реалізації цих заходів потрібна була чітка державна система інформації, яка могла б забезпечити обґрунтовані епідеміологічні рішення та раціональне використання сил і засобів.

Окрім того, зміна кліматичних умов та непрогнозовані міграції комах спричинили розвиток наукових розробок у сфері інсектології, що обумовило необхідність перегляду підходів щодо визначення розмаху епідемій серед людей. Це означало перехід від періодичного визначення рівня поширення епідемій за допомогою показників захворюваності та смертності до безперервного відстеження та вивчення причин і умов, що впливають на виникнення і поширення захворювань у населення [19].

Загально визнаною є думка, що інфікований агент є не єдиним чинником, що забезпечує розвиток інфекційного, а тим більше – епідемічного процесів. Ці процеси обумовлені сукупністю специфічних факторів, що визначають необхідність постійного вивчення не лише кожного

з них окремо, але також їх зв'язків та сукупного впливу на загальну захворюваність населення [20, с. 47].

Накопичені наукові знання про природу епідемічного процесу, розроблені концепції системного підходу в управлінні соціальними та природними процесами, а також реальні потреби практичної охорони здоров'я послужили головними складовими для розробки теорії і практичної реалізації системи епідеміологічного нагляду за інфекційними захворюваннями.

Як зазначалось вище, вітчизняне законодавство у сфері санітарно-епідеміологічного благополуччя містить широкий спектр правових норм, які спрямовані на безпечну життєдіяльність людини та збереження її здоров'я. Головна роль при цьому належить державі та реалізується через механізми державного управління.

Варто зазначити, що Держпродспоживслужба, яка створена у вересні 2014 року на базі Державної ветеринарної та фітосанітарної служби та приєднана до служби, що утворилася, Державної інспекції з питань захисту прав споживачів і Державної санітарно-епідеміологічної служби, виконує контрольні-дозвільні та попереджувальні функції. При цьому діяльність служби фокусується в основному на запобіганні виникнення особливо небезпечних інфекцій людини і профілактиці захворювань, що виникають на території держави. Важливими також залишаються питання контролю за роботою підприємств з небезпечними умовами праці та їх впливу на здоров'я людей як на робочому місці, так і на прилеглих територіях [21].

Разом з тим, в сучасних умовах досить високими є показники смертності та захворюваності внаслідок пандемії. Відтак державна політика в галузі охорони громадського здоров'я більшою мірою орієнтована на задоволення потреб саме у наданні медичної допомоги та майже не охоплює профілактичну складову сфери охорони здоров'я. Звідси випливає не дуже оптимістичний висновок, який свідчить про великі обсяги фінансових вкладень у лікувальну справу та зменшення видатків на профілактику

хвороб.

Нормативними документами визначено **дві форми державного санітарного нагляду – попереджувальний і поточний**. Попереджувальний нагляд охоплює такі види діяльності:

- контроль за дотриманням санітарних вимог і умов, передбачених у санітарно-гігієнічному висновку щодо проектної документації;
- державна санітарно-гігієнічна експертиза, що включає розгляд програм соціально-економічного розвитку, програм з питань забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, а також контроль за виробництвом продукції.

Поточний санітарний нагляд передбачає здійснення нагляду за дотриманням норм і правил санітарного законодавства на діючих об'єктах. При проведенні поточного санітарного нагляду фахівці виконують роботу, пов'язану з контролем:

- 1) дотримання юридичними і фізичними особами передбачених санітарним законодавством, санітарними та протиепідемічними (профілактичними) заходами, приписами, постановами, висновками, дозволами та реєстраційними свідоцтвами, умовами державної реєстрації вимог безпеки для здоров'я і життя людини;
- 2) організації і проведенням органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами санітарних і протиепідемічних (профілактичних) заходів;
- 3) вивчення, аналіз і оцінку санітарної та епідемічної ситуації, прогнозування показників здоров'я населення залежно від стану середовища його життєдіяльності, визначення факторів довкілля, що шкідливо впливають на стан здоров'я і життя людини тощо [13].

Разом з тим встановлено, що поділ державного санітарно-епідеміологічного нагляду на попереджувальний і поточний є умовним, оскільки вся діяльність Держпродспоживслужби за своїм спрямуванням має бути профілактичною. Цікавими у цьому зв'язку видаються дослідження К.

Осовського [22], який пропонує розглядати діяльність Держпродспоживслужби зі змістовної сторони. На підставі аналізу статей Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» було запропоновано форми державного санітарного нагляду віднести до **експертно-дозвільного та контрольнопопереджувального**.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) термін «епідеміологічний нагляд» визначає як систему збирання, аналізу та інтерпретації даних про інфекційні захворювання, що включає періодичну звітність про зібрану інформацію перед зацікавленими особами та групами. При цьому проводиться моніторинг у конкретно досліджуваній відрізок часу з метою раціоналізації профілактичних заходів і побудови епідеміологічного прогнозу. У практичній діяльності цей термін використовується для визначення системи профілактичних і протиепідемічних заходів, спрямованих на попередження інфекційних захворювань [23].

Вітчизняні науковці визначають епідеміологічний нагляд як динамічну оцінку стану і тенденцій розвитку епідемічного процесу (за територією; серед різних вікових і соціальних груп населення) у просторі і часі, що забезпечує своєчасне втручання у його перебіг з метою попередження інфекційних захворювань, зниження рівня інфекційної захворюваності та ліквідації окремих інфекцій з використанням відповідних сил і засобів, на основі теоретичних, методичних і організаційних принципів сучасної епідеміології [24, с. 217].

Грузєва Т. розглядає епідеміологічний нагляд як інформаційне обслуговування системи профілактики інфекційних захворювань і боротьби з ними, що забезпечує всебічне спостереження за епідемічним процесом і його детермінантами та своєчасно реагує на будь які можливі зміни у їх розвитку. За визначенням науковця епідеміологічний нагляд (моніторинг) – це система динамічного і комплексного спостереження за епідемічним процесом інфекційної хвороби на певній території, що включає збір, передачу, аналіз і

оцінку епідеміологічної інформації з метою розробки рекомендацій по раціоналізації і підвищенню ефективності профілактичних і протиепідемічних заходів. Пріоритетність профілактичного напрямку національної системи охорони здоров'я та подальшого розвитку нової служби громадського здоров'я потребує вирішення питання формування кадрової політики в системі громадського здоров'я. Поглибленого вивчення вимагають також питання планування потреби в кадрах громадського здоров'я, їх підготовки, розстановки, організації діяльності, мотивації тощо [25, с. 74].

Вищенаведені визначення поняття епідеміологічного нагляду підкреслюють основну функцію нагляду – діагностичну. До того ж автори розходяться в думці щодо функціональної ролі нагляду, надаючи йому характеристики не лише діагностичні, а й організаційні. Окремі дослідники звужують функції нагляду лише до інформаційного забезпечення системи протиепідемічного забезпечення населення. Більш раціональним є надання нагляду суто діагностичних функцій, що включають в себе як інформаційне забезпечення, так і аналіз ситуації. Прогноз і розробка рекомендацій, комплексу профілактичних та протиепідемічних заходів, спрямованих на усунення факторів ризику або зниження ступеня їх активності, є завершальним етапом в циклі епідеміологічного нагляду. Встановлено, що матеріали епідеміологічного нагляду періодично повинні узагальнюватися й оприлюднюватися у формі інформаційних бюлетенів. Також важливими завданнями є поширення накопиченого досвіду з розробки програм нагляду за інфекційними захворюваннями, адаптація існуючих програм нагляду до місцевих особливостей епідеміологічної ситуації в країні, в тому числі у розбудові вітчизняної системи охорони громадського здоров'я [26, с. 214].

Аналіз понять «соціально-гігієнічний моніторинг» та «епідеміологічний нагляд» свідчить про їх взаємообумовленість. В них простежується як схожість, так і відмінність, які детально наведені на рис. 1.3.

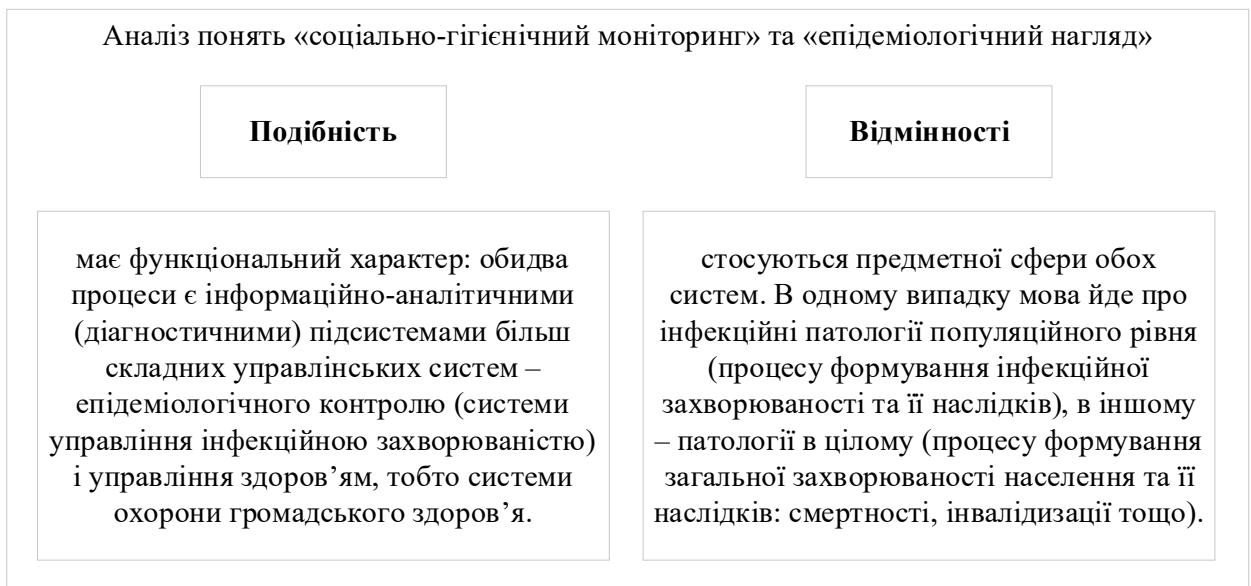

Рис. 1.3. Подібність і відмінності понять «соціально-гігієнічний моніторинг» та «епідеміологічний нагляд»

Джерело: розроблено автором за [19]

Таким чином, відпрацьована, загальноновизнана, теоретично обґрунтована і перевірена практикою система державного епідеміологічного нагляду повинна функціонувати у рамках соціально-гігієнічного моніторингу – системи, яка перебуває на етапі становлення і існує поки що у формі не до кінця реалізованої концепції. При цьому сутність поняття **«санітарно-епідеміологічний нагляд»** вбачається як органічне поєднання гігієнічного та епідеміологічного складників. Такий зміст визначається новим розумінням терміну «епідеміологія», яке прийнято зараз ВООЗ [23].

Під **епідеміологією** загалом розуміється сукупність підходів до оцінки стану здоров'я населення для виявлення факторів, що його визначають. Це досягається шляхом аналізу специфіки розподілу захворюваності за територіями, у групах населення і у часі. При цьому мова йде про будь-яку захворюваність (інфекційну і неінфекційну). Цей підхід характеризується певною широтою: від наслідків (стан здоров'я, захворюваність) – до причини (фактори середовища).

Навпаки, **гігієнічний підхід** має зворотний вектор аналізу: від причини (фактори середовища) – до слідства (якість громадського здоров'я, захворюваність). Таким чином, поєднання двох підходів дозволяє більш чітко формулювати гіпотези про фактори ризику і забезпечує кількісну оцінку поєднаних факторів ризику з захворюваністю, визначення відносного і безпосереднього ризику. Саме тому **санітарно-епідеміологічне благополуччя** визначається як стан здоров'я людини і довкілля (одночасно), а до завдань санітарно-епідеміологічного нагляду належать насамперед оцінка стану здоров'я населення, виявлення причин і умов, що формують патологію населення.

Таким чином, санітарно-епідеміологічний нагляд – це не лише сума підходів (гігієнічний та епідеміологічний), а нова категорія, у якій обидва підходи використовуються в органічному зв'язку. Мається на увазі, що забезпечення відповідності об'єктів зовнішнього середовища діючим нормативам є недостатнім. Важливо забезпечити відповідність стану здоров'я населення такому рівню, при якому несприятливий вплив зовнішнього середовища стає незначним.

Безумовно, санітарно-епідеміологічний нагляд є перманентною системою, і саме епідеміологічний нагляд за станом здоров'я у взаємозв'язку з аналізом середовища існування людини зможе забезпечити єднання двох підсистем єдиної системи охорони здоров'я: санітарно-епідеміологічної та лікувальної, які до теперішнього часу функціонують як автономні системи. Цьому поєднанню неоціненну послугу може надати досвід обох служб в боротьбі з інфекціями, а відпрацьовані системи епідеміологічного нагляду можуть бути використані як моделі для публічного управління здоров'ям населення. Одним із пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади у досліджуваній сфері є підвищення ефективності системи епідеміологічного нагляду за інфекційними хворобами на основі організації повсюдного впровадження цифрових інформаційно-аналітичних систем, моніторингу стану навколишнього середовища та колективного імунітету

населення [19].

Санітарно-епідеміологічна безпека – це основна, визначальна частина санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, такий стан громадського здоров'я і довкілля, при якому ймовірність небезпечного і шкідливого впливу факторів навколишнього середовища на організм людини не перевищує допустимого ризику. Досягнення санітарно-епідеміологічної безпеки є першочерговим завданням державного управління у забезпеченні санітарно-епідеміологічного благополуччя громадян України.

1.3. Нормативно-правове забезпечення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства в Україні

Необхідним аспектом в організації ефективного державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства є наявність відповідного нормативно-правового забезпечення цього процесу. Оскільки дослідження стану здоров'я населення, а також факторів навколишнього середовища, що впливають на нього, мають вирішальне значення для безпеки життєдіяльності не тільки громадян, а і країни в цілому, то процес санітарно-епідеміологічного нагляду повинен бути детально регламентованим.

Наразі системи охорони здоров'я, громадського здоров'я та функціонування Держспоживслужби України проходять етап реформування та трансформації. Суттєве значення при цьому має нормативний супровід їх діяльності та здійснення ними своїх повноважень. У нормативно-правовому полі України існує велика кількість законодавчих документів, положення яких мають мінливий характер, постійно змінюються, оновлюються чи видаляються. Тож наразі актуальною є систематизація нормативно-правових документів для забезпечення організації здійснення та регламентації

державного санітарно-епідеміологічного нагляду, який реалізується Держспоживслужбою України.

Всі законодавчі та нормативно-правові документи в діяльності Держспоживслужби України стосовно санітарно-епідеміологічного нагляду можна розподілити на декілька груп:

1. Нормативно-правові документи найвищої дії, до яких відносяться Конституція, кодекси, основи законодавства.
2. Закони України.
3. Постанови Кабінету Міністрів України.
4. Державні санітарні правила та норми.
5. Накази Міністерства охорони здоров'я України.
6. Накази інших міністерств і відомств.
7. Інструкції, розпорядження тощо.

Розподіл нормативно-правових документів, які забезпечують організацію діяльності з державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства здійснювався за ієрархічним принципом – від найважливіших, що мають найвищу юридичну дію, – до найменш регламентаційного форматів.

Дослідження, аналіз та розподіл різноманітних законодавчих і юридичних документів, що стосуються діяльності Держспоживслужби України, за вище переліченими групами дозволив сформулювати систему нормативно-правового забезпечення організації і здійснення процесу державного санітарно-епідеміологічного нагляду. Більш детально елементи цієї системи наведено на рис. 1.4-1.6.

Види нормативно-правових документів	Назви нормативно-правових документів за групами
<p>1. Нормативно-правові документи найвищої дії, до яких відносяться Конституція, кодекси, основи законодавства</p>	<p>Конституція України; Господарський кодекс України; Водний кодекс України; Земельний кодекс України; Кодекс України про надра; Митний кодекс України; Кодекс законів про працю України; Кодекс України про адміністративні правопорушення; Основи законодавства України про охорону здоров'я</p>
<p>2. Закони України</p>	<p>Закон України «Про державну службу»; Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»; Закон України «Про запобігання корупції»; Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»; Закон України «Про звернення громадян»; Закон України «Про інформацію»; Закон України «Про адміністративні послуги»; Закон України "Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення"; Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності»; Закон України «Про доступ до публічної інформації»; Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»; Закон України «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції»; Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»; Закон України «Про позашкільну освіту»; Закон України «Про загальну середню освіту»; Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб»; Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»; Закон України «Про освіту»; Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей»; Закон України «Про дошкільну освіту»; Закон України «Про вищу освіту»; Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»; Закон України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання»; Закон України «Про охорону атмосферного повітря»; Закон України «Про поведінку з радіоактивними відходами»; Закон України «Про пестициди і агрохімікати»; Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»; Закон України «Про охорону праці»; Закон України «Про благоустрій населених пунктів»; Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»; Закон України «Про відходи»; Закон України «Про гуманітарну допомогу»; Закон України "Про охорону земель"; Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності"; Закон України "Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності"; Закон України "Про загальну безпечність нехарчової продукції"; Закон України "Про особисте селянське господарство"; Закон України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин»; Закон України "Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності"; Закон України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку"; Закон України "Про видобування і переробку уранових руд"; Закон України «Про поховання та похоронну справу».</p>

Рис. 1.4. Систематизація нормативно-правових документів щодо державного санітарно-епідеміологічного нагляду за групами найвищої законодавчої дії (Конституція, кодекси) та Закони України (розроблено автором за [27])

Види нормативно-правових документів	Назви нормативно-правових документів за групами
3. Постанови Кабінету Міністрів України	<p>Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. N 2024 "Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів; Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 року № 305 «Про затвердження норм та Порядку організації харчування у закладах освіти та дитячих закладах оздоровлення та відпочинку»; Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2020 року № 185 «Про затвердження критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг»; Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 року № 1405 "Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності для санітарного та епідемічного благополуччя населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною санітарно-епідеміологічною службою та її територіальними органами; Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 р. № 442 "Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади"; Постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 1993 р. № 859 "Про організацію діяльності спеціальних навчальних закладів для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання"; Постанова Кабінету Міністрів України від 19 червня 2002 р. № 856 "Про організацію харчування окремих категорій учнів у загальноосвітніх навчальних закладах"; Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2002 р. № 1243 "Про невідкладні питання діяльності дошкільних та інтернатних навчальних закладів"; Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 1995 р. № 746 "Про затвердження Порядку одержання допуску (посвідчення) на право роботи, пов'язаної з транспортуванням, зберіганням, застосуванням та торгівлею пестицидами і агрохімікатами"; Постанова Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2007 року № 1280 «Про затвердження Порядку відбору зразків продукції для визначення її якісних показників та форми акта відбору зразків продукції»; Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 №1164 «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів»; Постанова Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2020 року № 1236 «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2»; Постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану».</p>
4. Державні санітарні правила та норми	<p>ДЕРЖАВНІ САНІТАРНІ ПРАВИЛА ТА НОРМИ. Правила влаштування і безпеки роботи в лабораторіях (відділах, відділеннях) мікробіологічного профілю ДСП 9.9.5.-080-02; ДЕРЖАВНІ САНІТАРНІ НОРМИ ТА ПРАВИЛА. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною (ДСанПіН 2.2.4-171-10); ДЕРЖАВНІ САНІТАРНІ ПРАВИЛА ТА НОРМИ. Гігієнічні вимоги щодо облаштування і утримання кладовищ в населених пунктах України" ДСанПіН 2.2.2.028-99; ДЕРЖАВНІ САНІТАРНІ ПРАВИЛА ТА НОРМИ "Улаштування, утримання і організація режиму діяльності дитячих оздоровчих закладів" ДСанПіН 5.5.5.23-99; Державні санітарні норми виробничої загальної та локальної вібрації ДСН 3.3.6.039-99; Типові штатні нормативи дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, затверджені наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 16 квітня 2009 року № 1254; Державні санітарні норми і правила захисту населення від впливу електромагнітних випромінювань, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 01 серпня 1996 року № 239 (ДСП 239-96); Державні санітарні правила та норми для перукарень різних типів, затверджені постановою першого заступника Головного державного санітарного лікаря України від 25 березня 1999 року № 22 (ДСанПіН 2.2.2.022-99); Державні санітарні правила авіаційного застосування пестицидів і агрохімікатів у народному господарстві України, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 18 грудня 1996 року № 382; Державні санітарні норми допустимих рівнів шуму в приміщеннях житлових та громадських будинків і на території житлової забудови, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 22.02.2019 № 463; Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку ДСН 3.3.6.037-99; Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень ДСН 3.3.6.042-99.</p>

Рис. 1.5. Систематизація нормативно-правових документів щодо державного санітарно-епідеміологічного нагляду за групами Постанови Кабінету Міністрів України та Держсанпіни (розроблено автором за [27])

Види нормативно-правових документів	Назви нормативно-правових документів за групами
5. Накази Міністерства охорони здоров'я України	<p>Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 02.05.2022 № 721 «Про затвердження Гігієнічних нормативів якості води водних об'єктів для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення». Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 31.03.2022 № 554 «Мінімальні вимоги щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення під час екстреного облаштування місць тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації». Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.11.2021 № 2441 Про затвердження рекомендованого Примірною чотиритижневого сезонного меню, рекомендованого для організації триразового харчування дітей віком від 1 до 6 (7) років в закладах освіти та інших організованих дитячих колективах на осінній період. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 03.02.2022 № 215 «Про затвердження рекомендованого Примірною чотиритижневого сезонного меню рекомендованого для організації триразового харчування дітей віком від 1 до 6 (7) років в закладах освіти та інших організованих дитячих колективах на зимовий період». Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22.04.2022 № 683 «Про затвердження Державних санітарних норм і правил «Показники безпечності та окремі показники якості питної води в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуаціях іншого характеру». Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18.02.2022 № 341 «Про затвердження Змін до додатку 2 до Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною». Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.07.2002 № 280 "Щодо організації проведення обов'язкових профілактичних медичних оглядів працівників окремих професій, виробництв і організацій, діяльність яких пов'язана з обслуговуванням населення і може призвести до поширення інфекційних хвороб"; Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 22.03.2021 № 539 «Про внесення змін до додатку 6 до Акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення»; Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.1996 № 239 "Про затвердження державних санітарних правил та норм"; Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19.06.1996 № 173 "Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів"; Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08.06.2015 № 325 "Про затвердження Державних санітарно-протиепідемічних правил і норм щодо поводження з медичними відходами"; Наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 01.06.2005 № 242/329 "Про затвердження Порядку організації харчування дітей у навчальних та оздоровчих закладах"; Наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України від 30.08.2005 № 432/496 "Про удосконалення організації медичного обслуговування дітей у дошкільному навчальному закладі"; Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20.02.2013 № 144 "Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів"; Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 № 234 "Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів"; Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти»; Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.05.2019 № 1126 «Про затвердження Порядку організації проведення епідеміологічного нагляду за грипом та гострими респіраторними вірусними інфекціями, заходів з готовності в міжепідемічний період і реагування під час епідемічного сезону захворюваності на грип та ГРВІ»; Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 04.08.2020 № 1788 «Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планових (позапланових) заходів державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктами господарювання вимог законодавства у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення» та інші.</p>
6. Накази інших міністерств і відомств, інструкції, розпорядження	<p>Наказ Міністерства фінансів України від 25.07.2016 № 657 "Про затвердження переліків даних, необхідних для функціонування інформаційно-телекомунікаційної системи органів доходів і зборів"; Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26.07.2004 № 822 "Про затвердження Правил дорожнього перевезення небезпечних вантажів"; Наказ Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 05.07.95 № 30 "Про затвердження Правил технічної експлуатації систем водопостачання та водовідведення населених пунктів України"; Постанова головного державного санітарного лікаря України від 01.12.97 N 62 Про введення в дію Державних гігієнічних нормативів "Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97)"; (Додатково див. Постанову Головного державного санітарного лікаря N 116 від 12.07.2000). Інструкція щодо надання перукарських, манікюрних та педикюрних послуг, затверджена наказом Українського союзу об'єднань, підприємств і організацій побутового обслуговування населення від 27 серпня 2000 р. № 20 та інші.</p>

Рис. 1.6. Систематизація нормативно-правових документів щодо державного санітарно-епідеміологічного нагляду за групами Накази Міністерства охорони здоров'я України та Накази інших міністерств і відомств, інструкції, розпорядження (розроблено автором за [27])

Перелічені вище та розподілені за групами нормативно-правові документи становлять інформаційне забезпечення процесу організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства. Варто відмітити, що представлені у рисунках документи, сформовані на вищестоячому рівні та не включають робочі та посадові інструкції персоналу Держспоживслужби України. Проте навіть без робочих документів видно, що нормативно-правове забезпечення організації діяльності з санітарно-епідеміологічного нагляду є занадто багаточисельним і складним, тож цей процес потребує окремої координації та організації здійснення.

Висновки до розділу

Проведено дослідження теоретичних і методичних засад організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства. Визначено роль санітарно-епідеміологічного благополуччя населення в системі національної безпеки України. Встановлено необхідність дослідження положень організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства для забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення та досягнення національної безпеки України. Загалом забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення визначено як чинник національної безпеки України.

У процесі дослідження проаналізовано в загальних рисах систему національної безпеки України. Поняття санітарно-епідемічне благополуччя населення визначено таким станом здоров'я населення, за якого на організм особи відсутня несприятлива дія чинників середовища проживання і створено необхідні умови для життєдіяльності населення.

Сформовано та запропоновано основні організаційні аспекти забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення. Встановлено основні проблеми у забезпеченні санітарно-епідемічного благополуччя

населення. Серед дестабілізуючих чинників в такій ситуації можна назвати неефективну роботу суб'єктів, діяльність яких безпосередньо пов'язана із забезпеченням карантину в Україні, неналежна організація санітарно-епідеміологічного нагляду, недосконале національне законодавство та непослідовну політику у сфері охорони громадського здоров'я. Стосовно недоліків національного законодавства, одним із найбільших можна назвати відсутність узгодженості між окремими законодавчими і підзаконними актами щодо порядку дії, організації, обсягів і механізму впровадження наглядових та обмежувальних заходів, спрямованих на протидію небезпечним захворюванням, до яких належить у тому числі COVID-19. Проблеми та прогалини у законодавстві мають безпосередній зв'язок із неякісною організацією роботи державних установ.

Запропоновано теоретичні підходи до удосконалення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду для забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення. Найбільш правильним рішенням буде організація діяльності за двома напрямками: правовим та організаційним. Покращення діяльності органів та підрозділів МОЗ України, Центрів контролю та профілактики хвороб, Держспоживслужби України, а також Центру громадського здоров'я є необхідною умовою формування та забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення в Україні, у якому відповідні структури мають більше можливостей захищати інтереси населення в різних сферах громадського життя.

Представлено теоретико-методичні основи санітарно-епідеміологічного нагляду (моніторингу) в системі державного управління. Визначено поняття соціально-гігієнічний моніторинг, встановлено його діагностичну функцію та схожість з поняттям епідеміологічний нагляд (моніторинг). Досліджено історію виникнення епідемічного нагляду. А також розкрито трансформаційні зміни у системі Держспоживслужби України, діяльність якої фокусується в основному на запобіганні виникнення особливо

небезпечних інфекцій людини і профілактиці захворювань, що виникають на території держави.

Розкрито дві форми державного санітарного нагляду – попереджувальний і поточний. Разом з тим встановлено, що поділ державного санітарно-епідеміологічного нагляду на попереджувальний і поточний є умовним, оскільки вся діяльність Держпродспоживслужби за своїм спрямуванням має бути профілактичною. На підставі аналізу статей Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» було запропоновано форми державного санітарного нагляду віднести до експертно-дозвільного та контрольнопереджувального.

Сутність поняття «санітарно-епідеміологічний нагляд» вбачається як органічне поєднання гігієнічного та епідеміологічного складників. Аналіз понять «соціально-гігієнічний моніторинг» та «епідеміологічний нагляд» свідчить про їх взаємообумовленість. В них простежується як схожість, так і відмінність. Санітарно-епідеміологічний нагляд є перманентною системою, і саме епідеміологічний нагляд за станом здоров'я у взаємозв'язку з аналізом середовища існування людини зможе забезпечити єднання двох підсистем єдиної системи охорони здоров'я: санітарно-епідеміологічної та лікувальної, які до теперішнього часу функціонують як автономні системи.

Досліджено і систематизовано нормативно-правове забезпечення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства в Україні. Встановлено, що оскільки визначення стану здоров'я населення, а також факторів навколишнього середовища, що впливають на нього, мають вирішальне значення для безпеки життєдіяльності не тільки громадян, а і країни в цілому, то процес санітарно-епідеміологічного нагляду повинен бути детально регламентованим.

Наразі системи охорони здоров'я, громадського здоров'я та функціонування Держспоживслужби України проходять етап реформування та трансформації. Суттєве значення при цьому має нормативний супровід їх

діяльності та здійснення ними своїх повноважень. У нормативно-правовому полі України існує велика кількість законодавчих документів, положення яких мають мінливий характер, постійно змінюються, оновлюються чи видаляються. Тож наразі актуальною є систематизація нормативно-правових документів для забезпечення організації здійснення та регламентації державного санітарно-епідеміологічного нагляду, який реалізується Держспоживслужбою України.

Всі законодавчі та нормативно-правові документи в діяльності Держспоживслужби України стосовно санітарно-епідеміологічного нагляду розподілено на декілька груп: нормативно-правові документи найвищої дії, до яких відносяться Конституція, кодекси, основи законодавства; Закони України; Постанови Кабінету Міністрів України; Державні санітарні правила та норми; Накази Міністерства охорони здоров'я України; Накази інших міністерств і відомств, інструкції, розпорядження тощо.

Дослідження, аналіз та розподіл різноманітних законодавчих і юридичних документів, що стосуються діяльності Держспоживслужби України, за вище переліченими групами дозволив сформулювати систему нормативно-правового забезпечення організації і здійснення процесу державного санітарно-епідеміологічного нагляду.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ ДЕРЖПРОДСПОЖИВСЛУЖБИ В КІРОВОГРАДСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Характеристика завдань, які виконує Головне управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області

Загалом Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба України) була утворена відповідно до постанови Кабінету Міністрів України (КМУ) «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 року № 442. [28]. Затверджено Положення про Держпродспоживслужбу постановою КМУ від 02 вересня 2015 року № 667 [29]. Територіальні органи Держпродспоживслужби утворені постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Державної служби з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів» від 16 грудня 2015 року № 1092 [30]. Наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 209 від 12.04.2017 затверджено Положення про Головне управління Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів в області, в місті Києві [31].

З метою забезпечення фінансування Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів прийнято розпорядження КМУ від 27 січня 2016 року № 76-р. Структуру апарату Держпродспоживслужби затверджено та погоджено з Міністром аграрної політики та продовольства України. Штатний розпис та кошторис апарату Держпродспоживслужби затверджено за погодженням з Міністерством фінансів України.

Відповідно до розпорядження Кабінету міністрів України «Питання Державної служби з питань безпеки харчових продуктів та захисту

споживачів» від 6 квітня 2016 року № 260-р Держпродспоживслужба офіційно розпочала роботу і приступила до виконання своїх функцій і завдань.

Згідно постанови Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Державної служби з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів» від 16 грудня 2015 року № 1092 до територіальних органів Держпродспоживслужби відноситься у тому числі Головне управління Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів в Кіровоградській області (посилання на сайт: <http://kr.consumer.gov.ua/index.php>).

Тож Головне управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області є територіальним органом Держпродспоживслужби України та їй підпорядковується. У свою чергу Головному управлінню підпорядковані установи та організації, що належать до сфери управління Держпродспоживслужби та розташовані на території Кіровоградської області. Голова Кіровоградської обласної державної адміністрації координує діяльність Головного управління і сприяє йому у здійсненні покладених на нього завдань і функцій. Варто відмітити, що повноваження Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області поширюються на територію Кіровоградської області.

Основним завданням Головного управління є реалізація повноважень Держпродспоживслужби на території Кіровоградської області. Відповідно до покладених на нього завдань Головне управління здійснює реалізацію державної політики у таких галузях і сферах [32]:

- 1) ветеринарної медицини та безпеки харчових продуктів;
- 2) у сфері державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства;
- 3) у сферах карантину та захисту рослин;
- 4) у сфері насінництва та розсадництва;

- 5) у сфері охорони прав на сорти рослин здійснює державний нагляд (контроль);
- 6) у сфері контролю за якістю зерна та продуктів його переробки;
- 7) у сфері нагляду (контролю) у системі інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу;
- 8) у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням законодавства про захист прав споживачів (у тому числі споживачів виробів з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння);
- 9) у сфері здійснення державного ринкового нагляду;
- 10) у сфері здійснення метрологічного нагляду;
- 11) у сфері дотримання вимог щодо формування, встановлення та застосування державних регульованих цін;
- 12) у межах повноважень, передбачених законом, здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням вимог законодавства з питань туристичної діяльності;
- 13) відповідно до покладених на нього завдань виконує інші функції та здійснює повноваження, визначені законами України.

У зв'язку з обраним об'єктом дослідження в межах даної роботи варто більш детально проаналізувати завдання і функції, які виконує Головне управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області у напрямку організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.

Окремо можна виділити напрямки діяльності щодо здійснення, відповідно до законодавства, державного санітарно-епідеміологічного нагляду (контролю) за [33]:

- дотриманням санітарного законодавства, безпечністю та окремими показниками якості харчових продуктів, біологічними продуктами, патологічним матеріалом;
- додержанням підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами державних санітарних норм і правил, гігієнічних

нормативів і регламентів безпечного виробництва, транспортування, зберігання, застосування пестицидів і агрохімікатів у харчових продуктах та продовольчій сировині, зокрема імпортованих лікарських травах, водних об'єктах; воді, що використовується для господарсько-питного постачання, купання, спортивних занять, організованого відпочинку та з лікувальною метою; лікувальних грязях, ґрунтах, на землях населених пунктів, оздоровчого та рекреаційного призначення;

- дотриманням показників вмісту шкідливих для здоров'я людини речовин та інгредієнтів у тютюнових виробах, які реалізуються на відомчій території;

- факторами середовища життєдіяльності людини, що мають шкідливий вплив на здоров'я населення, та участь у визначенні цих факторів, встановленні й оцінюванні ступеню створюваного ними ризику [33].

Що стосується **функції організації**, то можна виокремити такі завдання Головного управління Держпродспоживслужби Кіровоградської області:

1) **організація** проведення в лабораторіях досліджень (випробувань) та/або експертизи для цілей державного контролю; здійснення відбору зразків об'єктів санітарних заходів, зразків продукції та перевірки її характеристик;

2) **проведення** державної санітарно-епідеміологічної **експертизи** з оформленням результатів та відповідних висновків;

3) **узагальнення результатів** здійснення державного санітарно-епідеміологічного **нагляду** з аналізом причин виявлених порушень, розробкою та поданням у встановленому порядку пропозицій щодо перегляду встановлених вимог, якщо вони не забезпечують належного рівня захисту здоров'я населення та санітарно-епідемічного благополуччя населення;

4) розробка, виконання та/або **організація** виконання загальнодержавних програм та/або планів у галузі небезпечних факторів та

показників безпеки та окремих показників якості харчових продуктів у визначених сферах;

5) **організація** розгляду звернень громадян з питань, що належать до компетенції, виявлення та усунення причин, що призводять до подання громадянами скарг;

б) **організація** проведення науково-дослідної роботи у визначених сферах.

Аналіз завдань Головного управління Держпродспоживслужби на території Кіровоградської області показав, що у його статуті функції з організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства прописані досить уривчасто. Вони фрагментовано покривають призначення функції організації, яка відповідає за процес розподілення, угруповання та координацію видів діяльності, робіт і ресурсів для досягнення встановлених цілей. Тож завдання з організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства для Держпродспоживслужби потребують свого уточнення та більш систематизованого і повного формулювання й представлення.

Керівництво Головним управлінням Держпродспоживслужби здійснює його начальник, який несе відповідальність **за організацію та результати діяльності установи**. Щодо функції організації варто відмітити, що начальник Головного управління:

- організовує та забезпечує виконання установою Конституції та законів України, постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, доручень Прем'єр-міністра України, наказів міністерств, доручень Міністра розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, його першого заступника та заступників, наказів Держпродспоживслужби, доручень Голови Держпродспоживслужби та його заступників;

- здійснює добір кадрів до Головного управління;

- організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників;
- розподіляє обов'язки між своїми заступниками;
- здійснює інші повноваження.

Звичайно функція організації у реалізації державного санітарно-епідеміологічного нагляду має місце, проте, як показує аналіз положення про Головне управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області, вона не висвітлена окремо та детально, що потребує доопрацювання.

Здійснення всіх функцій Головним управлінням Держпродспоживслужби в Кіровоградській області виконується такою його організаційною структурою, яка включає **384 штатних одиниць** (додаток А). Перелік та чисельність штатних одиниць основних внутрішніх структурних підрозділів Головного управління наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Перелік та чисельність штатних одиниць основних внутрішніх структурних підрозділів Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області

Назва внутрішнього структурного підрозділу	Кількість штатних одиниць
1	2
1. Керівництво	3
2. Управління безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	21
3. Управління фітосанітарної безпеки	57
4. Управління державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	15
5. Управління захисту споживачів	15
6. Відділ реєстрації сільськогосподарської техніки	6
7. Сектор контролю за регульованими цінами	2
8. Управління роботи з персоналом	11
9. Управління економіки та бухгалтерського обліку	14

Закінчення табл. 2.1

1	2
10. Відділ правового забезпечення	8
11. Сектор з питань запобігання та виявлення корупції	2
12. Сектор внутрішнього аудиту	2
13. Сектор розгляду звернень громадян та доступу до публічної інформації	3
14. Управління організаційно-господарського забезпечення	15
Всього за внутрішньою структурою	174

Джерело: складено автором за [34]

Перелік та кількість штатних одиниць зовнішніх структурних підрозділів Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Перелік та кількість штатних одиниць зовнішніх структурних підрозділів Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області

Назва зовнішнього структурного підрозділу	Кількість штатних одиниць
1	2
1. Бобринське управління	10
2. Благовіщенський відділ	7
3. Вільшанський відділ	5
4. Гайворонське управління	10
5. Голованівське управління	10
6. Добровеличківський відділ	6
7. Долинське управління	10
8. Знам'янське управління	11
9. Кропивницьке управління	14
10. Кропивницько-Соколівське управління	11
11. Компаніївський відділ	7
12. Маловисківське управління	9
13. Новгородківський відділ	7
14. Новоархангельське управління	10

Закінчення табл. 2.2

1	2
15. Новомиргородське управління	9
16. Новоукраїнський відділ	7
17. Онуфріївське управління	9
18. Олександрівське управління	9
19. Олександрійське управління	10
20. Олександрійсько-Приютівське управління	10
21. Петрівський відділ	7
22. Світловодське управління	10
23. Світловодсько-Великоандрусівський відділ	7
24. Устинівський відділ	5
Всього за зовнішньою структурою	210

Джерело: складено автором за [34]

Загалом організаційну структуру Головного управління Держпродспоживслужби Кіровоградської області наведено на рис. 2.1. Вона включає керівництво і 13 внутрішніх та 24 зовнішніх структурних підрозділи. Внутрішні підрозділи мають функціональне спрямування, а зовнішні – територіальну розгалуженість на всій території області. Всього Головне управління налічує 384 штатних одиниць, у тому числі 174 внутрішніх структурних підрозділів та 210 – зовнішніх. Управління державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, яке відповідає у тому числі за організацію державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, представлено чисельністю у 15 штатних посад, що становить 8,62 % питомої ваги від загальної кількості штатних посад внутрішньої організаційної структури установи.

Рис. 2.1. Організаційна структура Головного управління

Держпродспоживслужби Кіровоградської області

Джерело: складено автором за [34]

Таким чином, встановлено, що менше 10% чисельності персоналу Головного управління Держпродспоживслужби Кіровоградської області займається виконанням функцій з організації та здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.

2.2. Деталізація функцій і діяльності зі здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства

Функції зі здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства у межах діяльності Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області здійснює такий структурний підрозділ як Управління державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, що включає:

- відділ санітарно-епідеміологічного нагляду та організації розслідування спалахів;
- відділ безпеки середовища життєдіяльності;
- сектор санітарної охорони території.

А на рівні зовнішніх територіальних підрозділів Головного управління Держпродспоживслужби (тобто районних управлінь) функції державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства виконуються спеціалістами структурного підрозділу – Відділу державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.

Метою діяльності цих установ є реалізація державної політики у сфері санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення (крім виконання функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження) та у сфері гігієни праці та функцій із здійснення дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників).

Основні обов'язки спеціалістів Відділу державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства наведено в таблиці 2.3.

Основні обов'язки спеціалістів Відділу державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства

№ з/п	Обов'язки спеціалістів Відділу державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства
1	2
1	<p><i>Здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду (контролю) за дотриманням санітарного законодавства, додержанням підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами державних санітарних норм і правил, гігієнічних нормативів і регламентів безпечного виробництва, транспортування, зберігання, застосування пестицидів і агрохімікатів за вмістом залишкової кількості пестицидів і агрохімікатів в імпортованих лікарських травах, водних об'єктах, воді, що використовується для господарського постачання, купання, спортивних занять, організованого відпочинку та з лікувальною метою, лікувальних грязях, ґрунтах, на землях населених пунктів, оздоровчого та рекреаційного призначення.</i></p>
2	<p><i>Прийняття участі у проведенні санітарно-епідеміологічних розслідувань, спрямованих на виявлення причин та умов, що призводять до виникнення і поширення інфекційних хвороб, у тому числі через харчові продукти, групових та індивідуальних харчових отруєнь, масових неінфекційних захворювань (отруєнь) та радіаційних уражень, випадків порушення норм радіаційної безпеки, санітарних правил роботи з радіоактивними речовинами, іншими джерелами іонізуючих випромінювань, та вжиття заходів щодо їх усунення відповідно до законодавства.</i></p>
3	<p><i>Вживання у межах повноважень, передбачених законом, заходів щодо усунення порушень вимог закону, складання протоколу про адміністративне правопорушення у сфері санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення.</i></p>
4	<p><i>Здійснення профілактичних і протиепідемічних заходів щодо охорони в межах компетенції території від проникнення хвороб людей.</i></p>
5	<p><i>Участь у розгляді звернень, запитів та здійснення відповідного до законодавства моніторингу причин і кількості звернень фізичних та юридичних осіб щодо дотримання санітарного законодавства та випадків заподіяння шкоди здоров'ю людей внаслідок споживання продукції (користування нею) та впливу небезпечних факторів середовища життєдіяльності людини.</i></p>
6	<p><i>Здійснення проведення відповідних досліджень (випробувань) для цілей державного контролю.</i></p>

Закінчення табл. 2.3

1	2
7	<i>Здійснення у межах компетенції контролю за усуненням причин і умов виникнення та поширення інфекційних, масових неінфекційних захворювань, отруєнь та радіаційних уражень людей.</i>
8	<i>Здійснення в межах компетенції контролю за факторами середовища життєдіяльності людини, що мають шкідливий вплив на здоров'я населення.</i>
9	<i>Здійснення санітарних заходів, що стосуються обмеженого (визначеного) кола осіб чи випадків, передбачених законодавством, зокрема щодо обмеження, заборони, тимчасового припинення діяльності, вживання відповідно до закону інших заходів реагування.</i>
10	<i>Участь та проведення заходів, спрямованих на підвищення рівня гігієнічних знань працівників, в тому числі тих, які підлягають обов'язковим медичним оглядам, а також тих, які зазнають у виробництві, сфері послуг, інших галузях ризику дії небезпечних факторів.</i>

Джерело: складено автором за [35]

Як видно з переліку обов'язків спеціалістів Відділу державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, відсутніми є процеси організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду. У більшості випадків здійснюється безпосередньо реалізація процесу нагляду за дотриманням санітарного законодавства.

Крім вище означених обов'язків, фахівці Відділу державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства мають право:

1) одержувати в установленому законодавством порядку інформацію, документи і матеріали від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності та їх посадових осіб;

2) користуватися інформаційними базами даних державних органів, іншими технічними засобами;

3) проводити відбір зразків об'єктів державного санітарно-епідеміологічного контролю та нагляду;

4) здійснювати заходи державного нагляду (контролю) відповідно до закону;

5) вимагати відповідно до закону від суб'єктів господарювання усунення виявлених порушень;

6) вживати у межах повноважень, передбачених законом, заходів щодо усунення порушень вимог закону. Складати в установлених законом випадках протоколи про адміністративні правопорушення та застосувати інші санкції, передбачені законом;

7) фіксувати процес здійснення планового (позапланового) заходу чи кожен окрему дію за допомогою засобів аудіо- та відеотехніки.

В обов'язках також не відмічено дії з організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду.

У процесі своєї діяльності спеціалісти Відділу державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства управління Держпродспоживслужби районного рівня співпрацюють із спеціалістами самостійних структурних підрозділів Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області, районної державної лікарні ветеринарної медицини, міжрайонної та регіональної державної лабораторії Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, а також підприємствами, установами, організаціями на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Таким чином, дослідження та деталізація функцій і діяльності зі здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства спеціалістами Держпродспоживслужби свідчить про відсутність у переліку їх обов'язків саме тих, що пов'язані з організацією певних процедур чи процесів. Тож потребують свого опрацювання та більш широкого висвітлення питання організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства для більш ефективної реалізації цих процедур на практиці.

2.3. Оцінка санітарно-епідеміологічної ситуації на території Кіровоградської області

Санітарне та епідемічне благополуччя населення України, в особливості Кіровоградської області, а також заходи, які необхідні для його забезпечення являють собою актуальні напрями діяльності для Держпродспоживслужби Кіровоградщини на сьогоднішній день. Вони обговорюються та вирішуються на рівні засідання Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

В частині забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення і організації санітарно-гігієнічних, протиепідемічних заходів під час надзвичайних ситуацій Головне управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області входить до територіальної функціональної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Кіровоградської області. Тож Головне управління Держпродспоживслужби відіграє важливу роль у забезпеченні санітарного та епідемічного благополуччя населення Кіровоградщини.

Значущим і результуючим процесом у питаннях організації санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства є оцінка санітарно-епідеміологічної ситуації.

За результатами роботи Головного управління Держпродспоживслужби за I півріччя 2022 року було встановлено, що на території Кіровоградщини санітарно-епідеміологічна ситуація є контрольованою. Станом на 20 червня 2022 року в області не зареєстровано спалахів гострої кишкової інфекції серед населення. Спеціалісти Головного управління Держпродспоживслужби Кіровоградської області проводять постійний нагляд у закладах тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб за дотриманням санітарних норм, організації харчування та водозабезпечення населення тощо.

Зокрема було обстежено 500 об'єктів **водопостачання**, у тому числі 100 об'єктів централізованого, 400 – нецентралізованого водопостачання. За

результатами обстежень балансоутримувачам та органам місцевого самоврядування певних територій направлено приписи та рекомендаційні листи.

З початку поточного 2022 року виробничий лабораторний контроль пройшли:

1) 12920 зразків води питної з об'єктів централізованого водопостачання. Виявлено 235 відхилень за санітарно-хімічними показниками (тобто майже 2%) і 10 відхилень за мікробіологічними показниками (0,077%);

2) 87 зразків води питної з об'єктів нецентралізованого водопостачання. Виявлено 11 відхилень за санітарно-хімічними показниками, тобто 12,6%.

Перевищення таких показників як загальна жорсткість, сухий залишок, залізо загальне, сульфати є природним для Кіровоградської області. Організація і здійснення санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, а також отримані результати оцінки дають можливість своєчасного прийняття рішень і виконання ефективних заходів з реагування на підприємствах водопостачання та у закладах, до яких відбувається постачання води. До таких заходів з реагування щодо забезпечення якісною водою відносяться: ремонти мереж, обладнання, чищення джерел, дезінфекція мереж, модернізація обладнання, встановлення фільтрів, своєчасна їх заміна тощо [36].

За період військового стану в Україні персонал Держпродспоживслужби Кіровоградської області спільно з органами місцевого самоврядування провели 238 обстежень **місць тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб** на відповідність Мінімальним вимогам щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення під час екстреного облаштування місць тимчасового перебування осіб, які вимушені покинути місця постійного проживання у зв'язку з військовою агресією, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я

України. Спеціалісти також надали консультативно-інструктивну допомогу у вигляді роз'яснень, рекомендацій, пам'яток щодо забезпечення дотримання вимог санітарного законодавства та законодавства у сфері безпечності харчових продуктів для уникнення гострих кишкових інфекцій, харчових отруєнь та інших хвороб.

Постійно здійснюються заходи контролю за безпечністю **харчових продуктів**, що реалізуються на агропродовольчих ринках (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Результати оцінки радіаційного фону харчової продукції та довкілля на агропродовольчих ринках, де реалізується харчова сировина, м. Кропивницького та Кіровоградської області (щодобові)

Назва громади	Кількість відібраних зразків	Результати оцінки
Кропивницька громада	270	0,15-0,24 мкЗв/год
Олександрійська громада	85	17 мкР/год
Світловодська громада	42	14 мкР/год
Знам'янська громада	13	0,26 мкЗв/год
Гайворонська громада	82	16 мкР/год
Маловисківська громада	33	13-17 мкР/год
Добровеличківська громада	6	13 мкР/год
Компаніївська громада	4	0,20 мкЗв/год
Новгородківська громада	2	18 мкР/год
Бобринецька громада	1	0,20 мкЗв/год
Новомиргородська громада	19	17 мкР/год

Джерело: складено автором за [37]

Спеціалісти Кіровоградської регіональної державної лабораторії Держпродспоживслужби здійснюють щоденний моніторинг гамма-випромінювання довкілля в місцях реалізації харчової продукції на усіх

адміністративних територіях області. Наразі встановлено, що станом на вересень 2022 року радіаційний фон харчової продукції та довкілля на агропродовольчих ринках, де реалізується харчова сировина, у місті Кропивницький та Кіровоградській області знаходяться в межах норми.

За поточний період 2022 року державними лабораторіями ветеринарно-санітарної експертизи на ринках Кіровоградської області проведено понад 95 тисяч ветеринарно-санітарних експертиз продукції тваринного та рослинного походження та понад 190 тисяч лабораторних досліджень.

За результатами засідання Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій було вирішено:

1) посилити роботу з обстеження джерел водопостачання та лабораторного контролю за якістю й безпечністю питної води, яка подається споживачам;

2) здійснити обстеження пунктів збору/зберігання гуманітарної допомоги (продуктів харчування) на предмет дотримання необхідних умов зберігання та вимог законодавства у сфері безпечності харчових продуктів.

Таким чином варто зауважити, що питання із забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення у Кіровоградській області є надважливими для діяльності Головного управління Держпродспоживслужби. Фахівці установи продовжують роботу щодо державного нагляду за наданням населенню питної води гарантованої якості, приведенням джерел водопостачання у відповідність до санітарних норм, дотриманням вимог законодавства у закладах дошкільної освіти, забезпеченням санітарних, медичних та протиепідемічних вимог у пунктах тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб тощо [36].

Головним управлінням Держпродспоживслужби в Кіровоградській області було проведено аналіз якості **атмосферного повітря** на території найбільших міст області (Кропивницький, Олександрія, Світловодськ), що здійснювалося за результатами спостережень Кіровоградського обласного центру з гідрометеорології. Стан атмосферного повітря оцінювався за 8

пріоритетними забруднюючими речовинами, що мають найбільший вплив на стан атмосферного повітря, а саме: пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю, оксид азоту, сажа, розчинні сульфати, формальдегід [38].

Так, у місті Кропивницький рівень забруднення атмосферного повітря за I півріччя 2022 року показав:

- наявність збільшення діоксиду сірки, оксиду вуглецю, незначне зменшення діоксиду азоту;
- у місті Олександрія наявним було збільшення діоксиду сірки та зменшення пилу і сажі;
- у м. Світловодськ простежувалось збільшення діоксиду сірки, діоксиду азоту, оксиду азоту, формальдегіду, а також зменшення пилу, розчинних сульфатів, оксиду вуглецю [38].

Загалом за I півріччя 2022 року перевищення середньомісячних концентрацій у місті Кропивницький було встановлено по пилу в 1,7 рази, в місті Олександрія по пилу збільшилось у 1,8 рази, сажа була на рівні гранично допустимих концентрацій, в м. Світловодськ по діоксиду азоту показники збільшилися в 1,2 рази, а по формальдегіду підвищилися аж у 2,3 рази. Встановлено, що середньомісячні концентрації за іншими інгредієнтами, які оцінювалися, були нижче рівня гранично допустимих концентрацій.

Встановлено, що такі речовини, як діоксид сірки, оксид вуглецю, діоксид азоту, формальдегід та пил є найбільш шкідливими та небезпечними, присутність яких у повітрі зазвичай загрожує здоров'ю населення. Більш детально їх характеристику наведено на рис. 2.2.

До того ж у процесі поєднання сірки та різноманітних оксидів азоту, які викидаються в атмосферу з відпрацьованими газами двигунів автомобілів, а також піддаються хімічним перетворенням, відбувається формування різних кислот і солей. Тож коли такі речовини повертаються на землю, вони мають вигляд кислотних дощів.

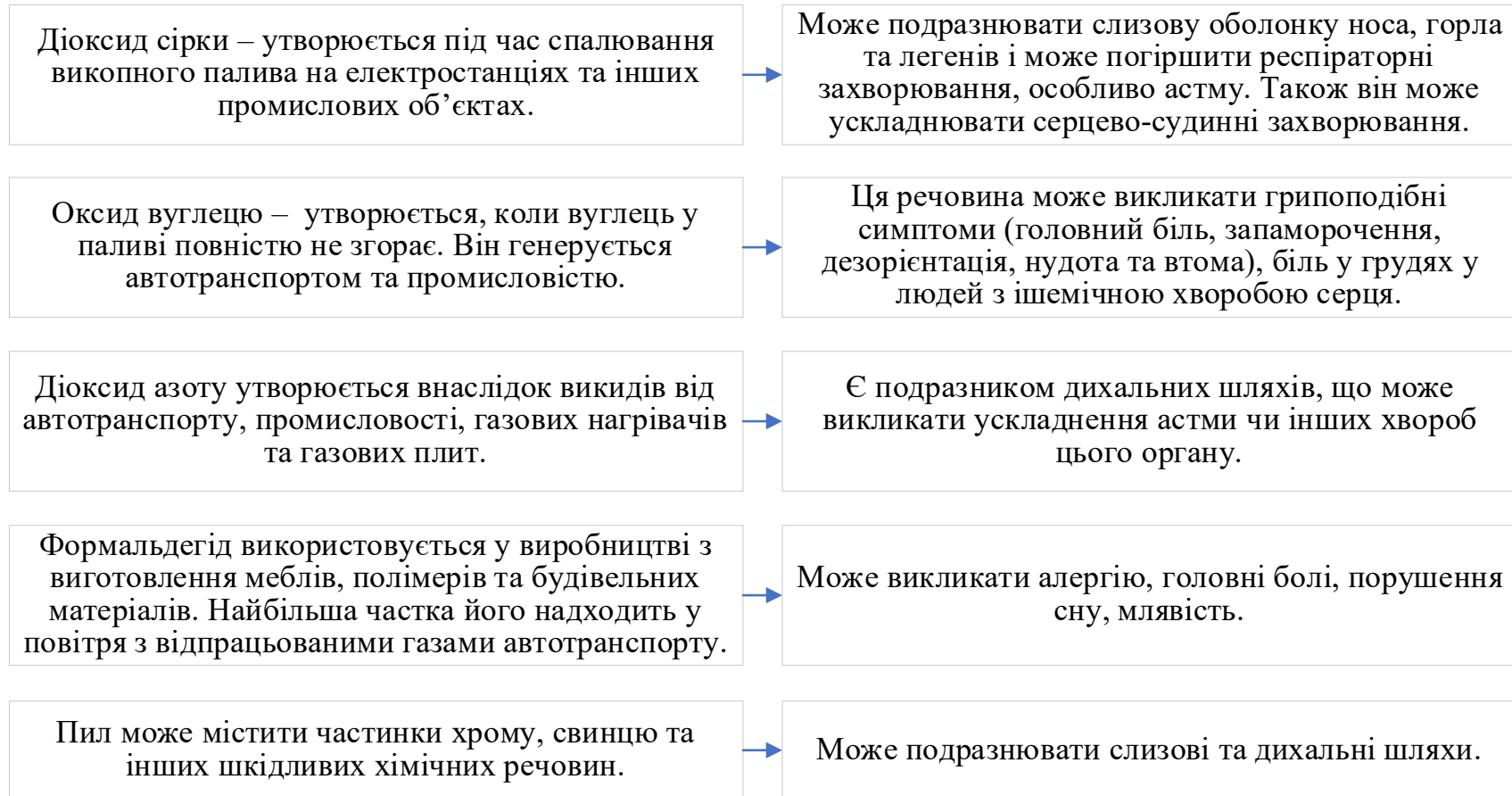

Рис. 2.2. Характеристика та вплив найбільш шкідливих і небезпечних речовин, присутність яких у повітрі загрожує здоров'ю населення

Джерело: розроблено автором

Наразі доведено, що кислотні опади наносять суттєву шкоду водним екосистемам, призводять до знищення фауни, виступають причиною підвищеної корозії металів і руйнування будівельних конструкцій. У тому числі оксиди азоту спричиняють фарбування повітря в коричневий колір, погіршують видимість і викликають смог через сполучення з різними аерозолями.

Тож окремою проблемою, що потребує вирішення, є прийняття рішень та здійснення заходів зі зменшення кількості шкідливих речовин в атмосфері.

Встановлено, що найкращим способом зменшення кількості кислотних дощів є обмеження кількості таких шкідливих речовин, як діоксид сірки та оксиди азоту, що викидаються в атмосферу. Кислотні дощі являють собою величезну проблему, проте існує багато заходів, які можна реалізувати, щоб запобігти їй. Рішенням може бути будь-який крок, зроблений у напрямку економії енергії, що зменшить кількість викопного та деревного палива, яке спалюється для виробництва цієї енергії, тим самим зменшуючи утворення кислотних дощів.

Дієвими заходами з економії енергії є такі:

- придбання та використання енергозберігаючої техніки;
- зменшення користування автотранспортом у межах міст та підтримка автомобілів у хорошому технічному стані;
- надання переваги у використанні громадському транспорту, у більшості випадків бажано ходити пішки або їздити на велосипедах;
- здійснення утеплення власних будинків, вимикання зайвого світла, іншої побутової техніки, а особливо комп'ютерів, коли ними не користуються;
- здійснення переходу на альтернативні джерела тепла;
- неприпустимість паління листя, стерні, сухостоїв, автомобільних шин і пластику;
- збільшення обсягів озеленення міст і селищ, оскільки зелені насадження виступають резервуарами для чистого повітря.

Результати санітарно-мікробіологічних досліджень при здійсненні епідеміологічного нагляду (спостереження) та моніторингу, які виконані за кошти загального та спеціального фондів за 2021 рік Головним управлінням Держпродспоживслужби в Кіровоградській області наведено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Результати санітарно-мікробіологічних досліджень при здійсненні епідеміологічного нагляду (спостереження) та моніторингу, які виконані за кошти загального та спеціального фондів за 2021 рік Головним управлінням Держпродспоживслужби в Кіровоградській області

Назва	Кількість досліджених проб	З них не відповідають нормам	Кількість проведених досліджень	З них з позитивним результатом
1	2	3	4	5
А. Санітарно-мікробіологічні, усього	4040	41 (1,01%)	6373	46 (0,72%)
у тому числі:				
Харчові продукти та продовольча сировина	379	3	1301	4
у т.ч. з вогнищ	8		16	
Вода питна централізованого водопостачання	141	2	555	4
Вода питна нецентралізованого водопостачання	28	6	84	8
Вода водойм	27	4	48	4
Ґрунт	20		60	
Повітря закритих приміщень	63		81	
у т.ч. у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії закладів охорони здоров'я	2		4	
- хірургічних відділеннях закладів охорони здоров'я	4		8	
- пологових відділеннях закладів охорони здоров'я	4		8	
Матеріал та інструментарій на стерильність	34		102	
у т.ч. у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії закладів охорони здоров'я	2		6	
- хірургічних відділеннях закладів охорони здоров'я	4		12	

Закінчення табл. 2.5

1	2	3	4	5
- пологових відділеннях закладів охорони здоров'я	4		12	
Змиви - усього,	2212	26	2622	26
- хірургічних відділеннях закладів охорони здоров'я	20		40	
- пологових відділеннях закладів охорони здоров'я	20		40	
в інших відділеннях ЗОЗ	151		281	
у дошкільних, загально-освітніх навчальних закладах	520	19	530	19
на харчових об'єктах, усього	1356	5	1396	
підприємства харчової промисловості	831	5	871	
заклади громадського харчування	195		195	
інші харчові об'єкти	330		330	
Інші санітарно-мікробіологічні	1136		1520	
Б. Санітарно-паразитологічні, усього	59		63	

Джерело: розроблено автором за [39]

Як видно з таблиці результатів санітарно-мікробіологічних досліджень при здійсненні епідеміологічного нагляду (спостереження) та моніторингу, які виконані у 2021 році Головним управлінням Держпродспоживслужби в Кіровоградській області, усього було проведено 6373 досліджень, з них 46, тобто 0,72% виявилися з позитивним результатом. Було досліджено 4040 проб, з яких 41 (1,01%) не відповідали нормам. Найбільшу кількість не відповідних нормативам проб і досліджень було встановлено при санітарно-мікробіологічних дослідженнях змивів, а саме у дошкільних, загально-освітніх навчальних закладах.

Також наведено результати санітарно-хімічних та фізичних досліджень при здійсненні епідеміологічного нагляду (спостереження) та моніторингу, які виконані ГУ Держпродспоживслужби у Кіровоградській області у 2021 році (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Результати санітарно-хімічних та фізичних досліджень при здійсненні епідеміологічного нагляду (спостереження) та моніторингу, які виконані за кошти загального та спеціального фондів ГУ Держпродспоживслужби у Кіровоградській області у 2021 році

Назва	Кількість досліджених проб	З них не відповідають нормам	Кількість проведених вимірювань	З них не відповідають нормам
1	2	3	4	5
А. Санітарно-хімічні, усього	2247	255 (13,3%)	6604	357 (5,4%)
у тому числі:				
вода питна централізованого водопостачання	275	44	2135	81
вода питна нецентралізованого водопостачання	204	103	1159	167
вода водойм	100	1	916	2
атмосферне повітря	703		703	
грунт	51		153	
повітря закритих приміщень	101		101	
повітря робочої зони	466	105	466	105
харчові продукти та продовольча сировина	298	2	780	2
інші санітарно-хімічні	49		191	
Б. Іонізуюче випромінювання, усього	728		728	
Г. Фізичні фактори, усього	4280	810 (18,9%)	4280	810 (18,9%)
у тому числі:				
шум	325	95	325	95
вібрація	41	25	41	25
ЕМП	9		9	
інше	3905	690	3905	690

Джерело: розроблено автором за [39]

За санітарно-хімічними дослідженнями встановлено, що із 2247 проведених проб не відповідають нормам 255, тобто 13,3%, а з 6604 вимірювань – 357 (5,4%) не відповідають нормам. Із 4280 досліджень проб фізичних факторів 810, тобто 18,9% не відповідають нормам. Так само з 4280 проведених вимірювань 18,9% не відповідають нормам.

Загалом варто відмітити, що така суттєва кількість перевірок і заходів з державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства на території Кіровоградської області дозволяє підтримувати контрольований стан санітарно-епідеміологічної ситуації. Проте потребують удосконалення механізми організації санітарно-епідеміологічного нагляду для досягнення більш якісних результатів у забезпеченні благополуччя населення та збереженні й покращенні його здоров'я.

Висновки за розділом

У процесі аналізу діяльності Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області надано характеристику завдань, які виконує дана служба. Встановлено, що Головне управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області є територіальним органом Держпродспоживслужби України та їй підпорядковується. У свою чергу Головному управлінню підпорядковані установи та організації, що належать до сфери управління Держпродспоживслужби та розташовані на території Кіровоградської області. Відповідно до покладених на нього завдань Головне управління здійснює реалізацію державної політики у таких галузях і сферах: ветеринарної медицини та безпечності харчових продуктів; у сфері державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства; у сферах карантину та захисту рослин; у сфері насінництва та розсадництва; у сфері охорони прав на сорти рослин здійснює державний нагляд (контроль); у сфері контролю за якістю зерна та продуктів його переробки; у сфері нагляду (контролю) у системі інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу; у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням законодавства про захист прав споживачів (у тому числі споживачів виробів з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння); у сфері здійснення державного ринкового нагляду; у сфері здійснення метрологічного нагляду; у сфері дотримання вимог щодо

формування, встановлення та застосування державних регульованих цін; у межах повноважень, передбачених законом, здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням вимог законодавства з питань туристичної діяльності; відповідно до покладених на нього завдань виконує інші функції та здійснює повноваження, визначені законами України.

Окремо можна виділити напрямки діяльності щодо здійснення, відповідно до законодавства, державного санітарно-епідеміологічного нагляду (контролю) за дотриманням санітарного законодавства.

Аналіз завдань Головного управління Держпродспоживслужби на території Кіровоградської області показав, що у його статуті функції з організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства прописані досить уривчасто. Вони фрагментовано покривають призначення функції організації, яка відповідає за процес розподілення, угруповання та координацію видів діяльності, робіт і ресурсів для досягнення встановлених цілей. Тож завдання з організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства для Держпродспоживслужби потребують свого уточнення та більш систематизованого і повного формулювання й представлення.

Встановлено, що загалом організаційна структура Головного управління Держпродспоживслужби Кіровоградської області включає керівництво і 13 внутрішніх та 24 зовнішніх структурних підрозділи. Внутрішні підрозділи мають функціональне спрямування, а зовнішні – територіальну розгалуженість на всій території області. Всього Головне управління налічує 384 штатних одиниць, у тому числі 174 внутрішніх структурних підрозділів та 210 – зовнішніх. Управління державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, яке відповідає у тому числі за організацію державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, представлено чисельністю у 15 штатних посад, що становить 8,62 % питомої ваги від загальної кількості штатних посад внутрішньої організаційної структури установи.

Проведено деталізацію функцій і діяльності зі здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства. Визначено, що функції зі здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства у межах діяльності Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області здійснює такий структурний підрозділ як Управління державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, що включає: відділ санітарно-епідеміологічного нагляду та організації розслідування спалахів; відділ безпеки середовища життєдіяльності; сектор санітарної охорони території.

Встановлено, що на рівні зовнішніх територіальних підрозділів Головного управління Держпродспоживслужби (тобто районних управлінь) функції державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства виконуються спеціалістами структурного підрозділу – Відділу державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.

Дослідження та деталізація функцій і діяльності зі здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства спеціалістами Держпродспоживслужби свідчить про відсутність у переліку їх обов'язків саме тих, що пов'язані з організацією певних процедур чи процесів. Тож потребують свого опрацювання та більш широкого висвітлення питання організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства для більш ефективної реалізації цих процедур на практиці.

Проведено оцінку санітарно-епідеміологічної ситуації на території Кіровоградської області. Оскільки значущим і результуючим процесом у питаннях організації санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства є оцінка санітарно-епідеміологічної ситуації.

Визначено, що за результатами роботи Головного управління Держпродспоживслужби за I півріччя 2022 року було встановлено, що на

території Кіровоградщини санітарно-епідеміологічна ситуація є контрольованою. Станом на 20 червня 2022 року в області не зареєстровано спалахів гострої кишкової інфекції серед населення. Спеціалісти Головного управління Держпродспоживслужби Кіровоградської області проводять постійний нагляд у закладах тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб за дотриманням санітарних норм, організації харчування та водозабезпечення населення тощо.

Так, було обстежено 500 об'єктів водопостачання, у тому числі 100 об'єктів централізованого, 400 – нецентралізованого водопостачання. З початку поточного 2022 року виробничий лабораторний контроль пройшли:

1) 12920 зразків води питної з об'єктів централізованого водопостачання. Виявлено 235 відхилень за санітарно-хімічними показниками (тобто майже 2%) і 10 відхилень за мікробіологічними показниками (0,077%);

2) 87 зразків води питної з об'єктів нецентралізованого водопостачання. Виявлено 11 відхилень за санітарно-хімічними показниками, тобто 12,6%.

Встановлено, що перевищення таких показників як загальна жорсткість, сухий залишок, залізо загальне, сульфати є природним для Кіровоградської області.

За період військового стану в Україні персонал Держпродспоживслужби Кіровоградської області спільно з органами місцевого самоврядування провели 238 обстежень місць тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб.

Постійно здійснюються заходи контролю за безпечністю харчових продуктів, що реалізуються на агропродовольчих ринках. Наразі встановлено, що станом на вересень 2022 року радіаційний фон харчової продукції та довкілля на агропродовольчих ринках, де реалізується харчова сировина, у місті Кропивницький та Кіровоградській області знаходяться в межах норми.

За поточний період 2022 року державними лабораторіями ветеринарно-санітарної експертизи на ринках Кіровоградської області проведено понад 95 тисяч ветеринарно-санітарних експертиз продукції тваринного та рослинного походження та понад 190 тисяч лабораторних досліджень.

Головним управлінням Держпродспоживслужби в Кіровоградській області було проведено аналіз якості атмосферного повітря на території найбільших міст області. Загалом за I півріччя 2022 року перевищення середньомісячних концентрацій у місті Кропивницький було встановлено по пилу в 1,7 рази, в місті Олександрія по пилу збільшилось у 1,8 рази, сажа була на рівні гранично допустимих концентрацій, в м. Світловодськ по діоксиду азоту показники збільшилися в 1,2 рази, а по формальдегіду підвищилися аж у 2,3 рази. Встановлено, що середньомісячні концентрації за іншими інгредієнтами, які оцінювалися, були нижче рівня гранично допустимих концентрацій.

Проаналізовано результати санітарно-мікробіологічних і санітарно-хімічних та фізичних досліджень при здійсненні епідеміологічного нагляду (спостереження) та моніторингу ГУ Держпродспоживслужби у Кіровоградській області у 2021 році. Встановлено загальну кількість досліджених проб і проведених вимірювань, а також ті з них, що не відповідають нормам.

Така суттєва кількість перевірок і заходів з державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства на території Кіровоградської області дозволяє підтримувати контрольований стан санітарно-епідеміологічної ситуації. Проте потребують удосконалення механізми організації санітарно-епідеміологічного нагляду для досягнення більш якісних результатів у забезпеченні благополуччя населення та збереженні й покращенні його здоров'я.

РОЗДІЛ 3

ПОСИЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО НАГЛЯДУ ЗА ДОТРИМАННЯМ САНІТАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

3.1. Комплекс процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства

Здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства виступає ключовим фактором забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, збереження і покращення його здоров'я та стану оточуючого середовища.

На сьогоднішній день Держпродспоживслужба України здійснює велику кількість функцій з санітарно-епідеміологічного нагляду, що стосуються:

- 1) дотриманням санітарного законодавства, безпечністю та окремими показниками якості харчових продуктів, біологічними продуктами, патологічним матеріалом;
- 2) додержанням підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами державних санітарних норм і правил, гігієнічних нормативів і регламентів;
- 3) дотриманням показників вмісту шкідливих для здоров'я людини речовин та інгредієнтів у тютюнових виробах, які реалізуються на відомчій території;
- 4) визначенні факторів середовища життєдіяльності людини, що мають шкідливий вплив на здоров'я населення, встановленні та оцінюванні ступеню створюваного ними ризику тощо.

До того ж детальний аналіз завдань і функцій Держпродспоживслужби України, а саме Головного управління Держпродспоживслужби в

Кіровоградській області показав, що у переліку напрямів роботи зустрічаються формулювання завдань з організації діяльності. До них можна віднести такі процеси:

- 1) організація проведення в лабораторіях досліджень (випробувань) та/або експертизи для цілей державного контролю;
- 2) організація виконання загальнодержавних програм та/або планів у галузі небезпечних факторів та показників безпечності та окремих показників якості харчових продуктів у визначених сферах;
- 3) організація розгляду звернень громадян з питань, що належать до компетенції, виявлення та усунення причин, що призводять до подання громадянами скарг;
- 4) організація проведення науково-дослідної роботи у визначених сферах.

Аналіз завдань Головного управління Держпродспоживслужби на території Кіровоградської області показав, що у його статуті функції з організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства прописані досить уривчасто. Вони фрагментовано покривають призначення функції організації, яка відповідає за процес розподілення, угруповання та координацію видів діяльності, робіт і ресурсів для досягнення встановлених цілей. Тож завдання з організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства для Держпродспоживслужби потребують свого уточнення та більш систематизованого і повного формулювання й представлення.

Тобто необхідно більшу увагу приділити функції організації процесу державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства у статуті та положенні про діяльність Держпродспоживслужби України, її управлінь і відділень. Адже організація робіт потребує значних часових, інформаційних, методичних, техніко-технологічних, матеріальних, фінансових і людських ресурсів для реалізації. І від того на скільки якісно

організовано процес санітарно-епідеміологічного нагляду залежить ефективність його здійснення.

До того ж вирішальною частиною процесу організації діяльності Держпродспоживслужби є своєчасне та повне ресурсне забезпечення санітарно-епідеміологічного нагляду.

Тож поряд з процесом планування (розробкою планів і заходів роботи) повинен стояти процес організації діяльності Держпродспоживслужби України з детально описаними функціями за кожним ключовим напрямом роботи та виконавцями, що має бути регламентовано та закріплено у відповідних інструкціях.

Таким чином, одним із перших процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства можна назвати уточнення та більш систематизоване і повне формулювання й представлення функцій з організації діяльності Держпродспоживслужби України.

Наступною проблемою, яку необхідно вирішити для підвищення ефективності санітарно-епідеміологічного нагляду, можна назвати наявність і дублювання функцій з моніторингу, нагляду, контролю у всіх учасників процесу забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, до яких відносяться: Держспоживслужба України, Центри контролю та профілактики хвороб, Центри громадського здоров'я, заклади охорони здоров'я та інші. Цими установами здійснюється велика кількість проб і досліджень стану навколишнього середовища, певних об'єктів і ресурсів життєдіяльності населення та безпосередньо стану громадського здоров'я. Всі ці дослідження мають свій ефект для покращення життя і здоров'я людей, проте також мають певні недоліки в організації їх здійснення. Вони потребують необхідної кількості ресурсів для реалізації. А наявність дублювання функцій з санітарно-епідеміологічного нагляду підвищує кількість необхідного ресурсного забезпечення та обсяги витрат на здійснення цього процесу.

Таким чином, другим процесом посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства можна вважати упорядкування, розмежування і ліквідацію дублювання функцій з санітарно-епідеміологічного нагляду (моніторингу) всіх учасників цього процесу, які задіяні у ньому на сьогоднішній день.

Сучасний розвиток інформаційних технологій, програмних і технічних засобів, а також трансформація, реформування та інтеграція вітчизняної системи громадського здоров'я у світову спільноту та міжнародний рівень організації процедур санітарно-епідеміологічного нагляду потребують впровадження в діяльність Держпродспоживслужби України новітніх розробок, інструментів і технологій, які зможуть автоматизувати рутинні операції з моніторингу, а також зроблять їх більш оперативними, точними і зручними в обробці і використанні.

Варто відмітити, що автоматизація державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства змінить як організацію цього процесу, так і його реалізацію. Оскільки всі ручні операції, які можна замінити, будуть переведені в автоматизовані, то це суттєво вплине на технологію здійснення санітарно-епідеміологічного нагляду. Тобто переведення до автоматизації потребує багато підготовчих організаційних і технологічних процесів, а також використання спеціалізованої техніки. Проте автоматизація державного санітарно-епідеміологічного нагляду дозволить мінімізувати помилки під час моніторингу, оцінки, аналізу даних, а також забезпечить вільний та постійний доступ до них, що вирішує ще одну проблему вчасної поінформованості суспільства про стан навколишнього середовища та рівень і причини захворюваності населення.

Наразі в Україні системи громадського здоров'я, охорони здоров'я та Держпродспоживслужба виконують з одного боку доволі схожі функції і мета у них одна – збереження і покращення здоров'я населення, проте на практиці працюють як окремі, не пов'язані один з одним системи. Проте

саме ціль об'єктивної оцінки стану навколишнього середовища та здоров'я населення і факторів, що на нього впливають, тобто санітарно-епідеміологічне спостереження, нагляд за станом здоров'я у взаємозв'язку з аналізом середовища існування людини зможе забезпечити єднання двох підсистем єдиної системи охорони здоров'я: санітарно-епідеміологічної та лікувальної, які до теперішнього часу функціонують як автономні системи. Цьому поєднанню неоціненну послугу може надати досвід обох служб в боротьбі з інфекціями, а відпрацьовані системи епідеміологічного нагляду можуть бути використані як моделі для публічного управління здоров'ям населення. Одним із пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади у досліджуваній сфері є підвищення ефективності системи епідеміологічного нагляду за інфекційними хворобами на основі організації повсюдного впровадження цифрових інформаційно-аналітичних систем, моніторингу стану навколишнього середовища та колективного імунітету населення.

Таким чином, запропоновані процеси посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства можна поєднати у єдиний комплекс, який наведено на рис. 3.1. До процесів комплексу відносяться такі:

1. Уточнення та більш систематизоване і повне формулювання й представлення функцій з організації діяльності Держпродспоживслужби України.

2. Упорядкування, розмежування і ліквідація дублювання функцій з санітарно-епідеміологічного нагляду (моніторингу) всіх учасників цього процесу, які задіяні у ньому на сьогоднішній день.

3. Впровадження в діяльність Держпродспоживслужби України новітніх розробок, інструментів і технологій, які зможуть автоматизувати рутинні операції з моніторингу, а також зроблять їх більш оперативними, точними і зручними в обробці і використанні.

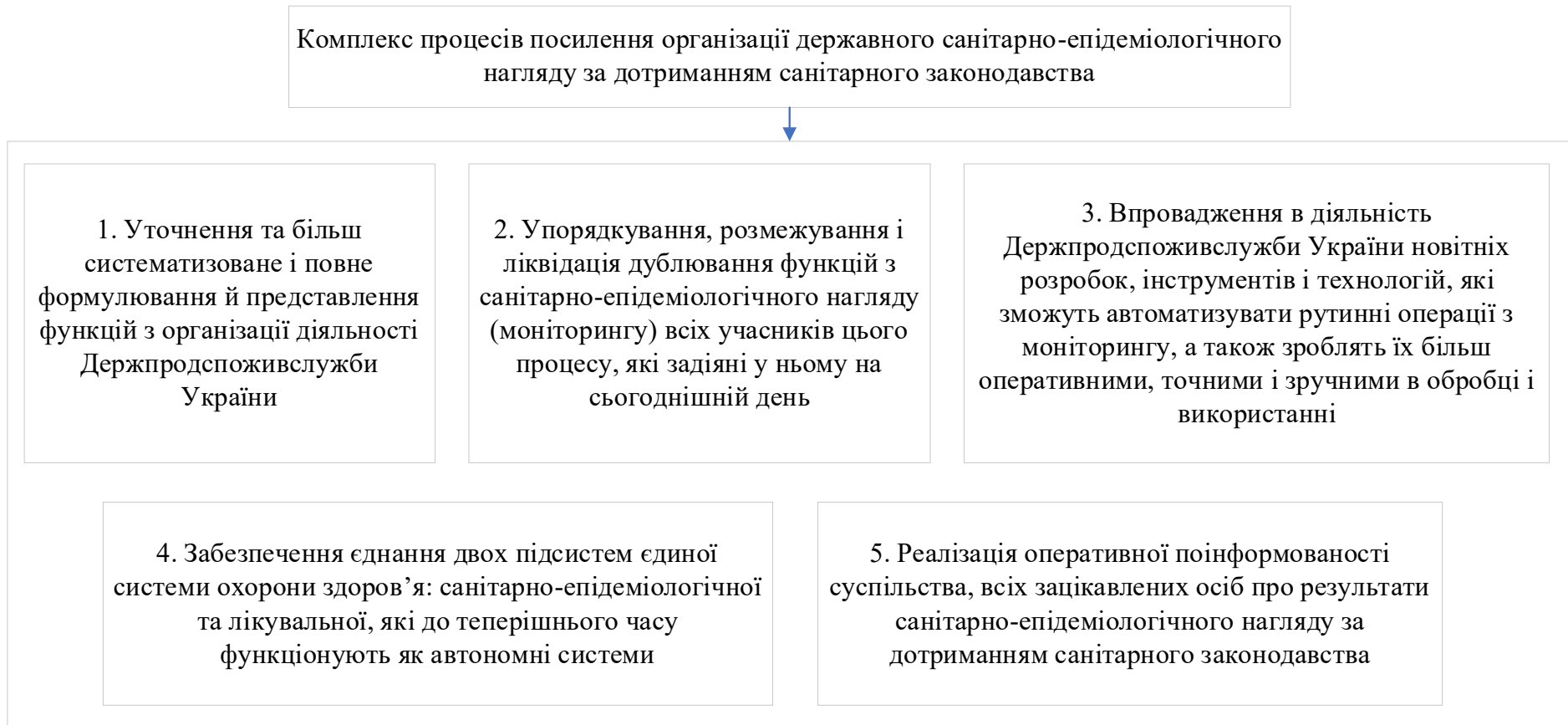

Рис. 3.1. Комплекс процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства

Джерело: розроблено автором

4. Забезпечення єднання двох підсистем єдиної системи охорони здоров'я: санітарно-епідеміологічної та лікувальної, які до теперішнього часу функціонують як автономні системи.

5. Реалізація оперативної поінформованості суспільства, всіх зацікавлених осіб про результати санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.

Впровадження запропонованого комплексу процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства у практику діяльності Держпродспоживслужби України та її територіальних підрозділів підвищить ефективність моніторингових, контрольних, аналітичних процедур, дозволить приймати більш обґрунтовані управлінські рішення щодо забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, збереження і покращення його здоров'я та стану оточуючого середовища.

3.2. Організаційні аспекти здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства

Організація санітарно-епідеміологічного нагляду є загалом складною системою, яку умовно можна представити наступним чином: першочергово відбувається організація проведення моніторингу і діагностики стану навколишнього середовища і його впливу на рівень безпеки громадян. Відповідно від навколишнього середовища отримуються інформаційні дані про потенційні чи реальні загрози і проблеми для суспільства та його безпеки.

Отримана інформація оцінюється та аналізується, визначається наявність і ступінь впливу негативних факторів і у відповідності до можливостей приймаються рішення та здійснюються заходи з мінімізації впливу негативних факторів на стан здоров'я населення та довкілля.

Організацію державного санітарно-епідеміологічного нагляду як складової суспільної безпеки держави можна назвати одним із найважливіших напрямів організаційно-політичного виду управління на державному, регіональному та місцевому рівнях. Процес організації займає ключове місце у забезпеченні санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, організації санітарно-просвітницької діяльності, підвищення якості здійснення санітарно-епідеміологічного спостереження, реалізації профілактичних, попереджувальних та санітарно-гігієнічних заходів.

Забезпеченню суспільної безпеки з позиції організації санітарно-епідеміологічного нагляду притаманні певні ознаки та специфіка міжгалузевого, багатофункціонального елементу процесу державного управління, що здійснює вплив на засоби, методи, технології державного управління в цілому.

Будь-які наслідки державного управління у сфері санітарно-епідеміологічного нагляду будуть мати відображення на суспільній безпеці та можуть виникнути у різноманітних сферах діяльності – соціально-економічній, політичній, екологічній тощо.

Головною метою процесу організації санітарно-епідеміологічного нагляду як складової забезпечення благополуччя населення і безпеки суспільства України є якісна підготовка до своєчасного виявлення, передбачення, запобігання або нейтралізації потенційних і реальних загроз впливу факторів навколишнього середовища, виникнення інфекційних захворювань шляхом використання відповідних методів, засобів, ресурсів системи Держпродспоживслужби на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях діяльності.

Основною запорукою забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя і безпеки населення, як однієї із складових частин безпеки держави загалом, є використання для організації діяльності Держпродспоживслужби України сукупності науково-обґрунтованих, перевірених на практиці з урахуванням вітчизняного і міжнародного досвіду

профілактичних методів, профілактичних програм вертикального і горизонтального виду, профілактичних стратегій функціонування і розвитку держави та її територій, профілактичних заходів з управління національною безпекою.

Для якісної реалізації санітарно-епідемічного нагляду з метою досягнення благополуччя населення варто враховувати і здійснювати реалізацію таких організаційних аспектів:

- впровадження національних, регіональних і місцевих програм, які направлені на зміцнення здоров'я та профілактику захворювань населення, оздоровлення навколишнього середовища людини і умов її життєдіяльності;
- проведення санітарно-гігієнічних і протиепідемічних заходів, а також дотримання санітарних правил і нормативів;
- реалізацію державної санітарно-гігієнічної експертизи та державної гігієнічної регламентації та реєстрації;
- врахування дії державного санітарно-епідеміологічного нормування;
- здійснення ліцензування видів діяльності, що представляють потенційну небезпеку для здоров'я людей;
- сертифікацію продукції, робіт і послуг, що представляють потенційну небезпеку для здоров'я людей;
- виконання соціально-гігієнічного моніторингу;
- підвищення поінформованості населення стосовно стану його здоров'я, санітарно-епідемічної обстановки та профілактичних заходів, які проводяться тощо.

Крім того, необхідною є розробка і закріплення на рівні Держпродспоживслужби України спеціальних робочих інструкцій зі здійснення організації різноманітних заходів санітарно-епідеміологічного спостереження для підвищення ефективності їх виконання на практиці.

Так, прикладом такої робочої інструкції може бути комплекс вимог і процедур до організації санітарно-гігієнічних, протиепідемічних заходів для закладів громадського харчування в умовах карантину (рис. 3.2).

Організація санітарно-гігієнічних, протиепідемічних заходів для закладів громадського харчування в умовах карантину

- 1) до роботи допускаються суб'єкти підприємницької діяльності, які мають експлуатаційний дозвіл або рішення про державну реєстрацію;
 - 2) заборонена діяльність закладів громадського харчування із організацією дозвілля;
 - 3) торговельне місце повинно бути обладнане: торговим устаткуванням, призначеним для викладки товарів (столи, підтоварники для зберігання продукції тощо) та спеціалізованим обладнанням (в тому числі холодильним) у разі продажу товарів, що вимагають певних умов зберігання;
 - 4) у разі встановлення столів необхідно забезпечити відстань один від одного не менше 1,5 м між сусідніми столами та розміщення не більше як чотирьох клієнтів за одним столом (без урахування дітей віком до 14 років);
 - 5) забезпечити дотримання відвідувачами соціальної дистанції 1,5 м (робити попередження відвідувачам, розмістити інформаційні матеріали тощо);
 - 6) меню повинно бути в обкладинці, що піддається обробці або написаним на рекламній дошці закладу;
 - 7) при реалізації харчової продукції: утримувати в належному стані виробниче устаткування й інвентар, своє робоче місце, дотримуватись товарного сусідства (окремо зберігати продовольчу сировину та готові страви, вироби, харчові продукти різних груп), обов'язково зберігати швидкозсувну продукцію в холодильному обладнанні;
 - 8) дотримуватись умов та термінів зберігання;
 - 9) термін реалізації готових страв та виробів визначається не з моменту завезення їх на торговельну точку, а з моменту закінчення процесу виготовлення;
 - 10) забороняється реалізація товарів: без дотримання відповідних умов для зберігання і продажу, без наявності супровідних документів, що підтверджують їх походження, якість та безпеку, з порушенням цілісності упаковки та в забрудненій тарі, без етикеток;
 - 11) організувати місце для обробки рук спиртовмісним антисептиком для покупців;
 - 12) видача замовлень повинна здійснюватись в одноразовому посуді (на виніс - в закритому одноразовому посуді);
 - 13) здійснення температурного скринінгу перед початком роботи, особи (суб'єкти підприємницької діяльності та їх працівники), у яких при проведенні температурного скринінгу виявлено температуру тіла понад 37,2°C або ознаки респіраторних захворювань не допускаються до участі в заході;
 - 14) працівники, які видають замовлення та здійснюють розрахунок повинні використовувати засоби індивідуального захисту (захисну маску або респіратор, окуляри або захисний екран, одноразові рукавички), чистий санітарний одяг, головний убір та дотримуватись правил особистої гігієни;
 - 15) працівники на робочому місці повинні мати особову медичну книжку встановленого зразка з відміткою про проходження медичного огляду;
 - 16) здійснювати прибирання виробничих поверхонь, місць контакту рук працівників і клієнтів з використанням миючих та дезінфікуючих засобів не рідше, ніж кожні 2 години;
 - 17) встановити урни з полімерним пакетом для сміття та використаних засобів індивідуального захисту, забезпечити постійне прибирання території, очищення урн;
 - 18) організація своєчасного вивезення твердих побутових відходів під час проведення заходу для запобігання приваблення комах та гризунів, які є переносниками та розповсюджувачами інфекційних захворювань людей.
- Адміністрація заходу, закладу забезпечує контроль за дотриманням вимог чинного законодавства у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів та санітарного законодавства та оперативне усунення порушень.
- У разі виникнення епідемічних ускладнень серед населення (інфекційних хвороб, харчових отруєнь), пов'язаних із діяльністю суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, передбачена адміністративна відповідальність.

Рис. 3.2. Варіант представлення вимог і процедур до організації санітарно-гігієнічних, протиепідемічних заходів для закладів громадського харчування в умовах карантину

Джерело: розроблено автором за [40]

Такий варіант відображення вимог і процедур до організації санітарно-гігієнічних, протиепідемічних заходів для закладів громадського харчування в умовах карантину служить інструкцією для суб'єктів господарювання з організації їх роботи. А також виступає комплексом заходів для здійснення санітарно-епідеміологічного спостереження за дотриманням санітарного законодавства спеціалістами Держпродспоживслужби України та її територіальних підрозділів.

Загалом для ефективної організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства розроблено інформаційне забезпечення здійснення цього процесу, яке представлено на рис. 3.3.

<p>1. Необхідність проведення державного санітарно-епідеміологічного нагляду (експертизи)</p>	<p>Необхідність отримання висновків державної санітарно-епідеміологічної експертизи визначена Законами України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», «Про відходи», «Про дитяче харчування», «Про пестициди і агрохімікати», «Про питну воду та питне водопостачання», «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів», «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції», «Про виноград та виноградне вино», «Гірничий закон України» та інше.</p>
<p>2. Визначення об'єктів державної санітарно-епідеміологічного нагляду (експертизи)</p>	<p>об'єкт державної санітарно-епідеміологічної експертизи - будь-яка діяльність, технологія, продукція та сировина, проекти нормативних документів, реалізація (функціонування, використання) яких може шкідливо вплинути на здоров'я людини, а також діючі об'єкти та чинні нормативні документи у випадках, коли їх шкідливий вплив встановлено в процесі функціонування (використання), а також у разі закінчення встановленого терміну дії висновку державної санітарно-епідеміологічної експертизи (ст. 1 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»).</p>
<p>3. Перелік об'єктів державного санітарно-епідеміологічного нагляду (експертизи)</p>	<p>проекти міждержавних, державних цільових, регіональних, місцевих і галузевих програм соціально-економічного розвитку; інвестиційні проекти і програми у випадках і порядку, встановлених законодавством; схеми, передпроектна документація, що стосується районного планування і забудови населених пунктів, курортів тощо; проекти нормативно-технічної, інструкційно-методичної документації, що стосується здоров'я та середовища життєдіяльності людини; продукція, напівфабрикати, речовини, матеріали та небезпечні фактори, використання, передача або збут яких може завдати шкоди здоров'ю людей; документація на розроблювані техніку, технології, устаткування, інструменти тощо; діючі об'єкти, у тому числі військового та оборонного призначення</p>

Рис. 3.3. Систематизація елементів інформаційного забезпечення для організації процесу санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства

Джерело: розроблено автором за [41]

Таким чином, запропоноване інформаційне забезпечення для організації санітарно-епідеміологічного нагляду дозволить більш якісно підготуватися до здійснення спостереження, моніторингу, контролю, допоможе ефективно реалізувати процедури нагляду, попереджувальні та санітарно-гігієнічні заходи у напрямку досягнення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення.

Висновки до розділу

Запропоновано комплекс процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства до яких відносяться такі:

1. Уточнення та більш систематизоване і повне формулювання й представлення функцій з організації діяльності Держпродспоживслужби України.
2. Упорядкування, розмежування і ліквідація дублювання функцій з санітарно-епідеміологічного нагляду (моніторингу) всіх учасників цього процесу, які задіяні у ньому на сьогоднішній день.
3. Впровадження в діяльність Держпродспоживслужби України новітніх розробок, інструментів і технологій, які зможуть автоматизувати рутинні операції з моніторингу, а також зроблять їх більш оперативними, точними і зручними в обробці і використанні.
4. Забезпечення єднання двох підсистем єдиної системи охорони здоров'я: санітарно-епідеміологічної та лікувальної, які до теперішнього часу функціонують як автономні системи.
5. Реалізація оперативної поінформованості суспільства, всіх зацікавлених осіб про результати санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства.

Впровадження запропонованого комплексу процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства у практиці діяльності Держпродспоживслужби України та її територіальних підрозділів підвищить ефективність моніторингових, контрольних, аналітичних процедур, дозволить приймати більш обґрунтовані управлінські рішення щодо забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, збереження і покращення його здоров'я та стану оточуючого середовища.

Представлено комплекс вимог і процедур до організації санітарно-гігієнічних, протиепідемічних заходів для закладів громадського харчування в умовах карантину. Такий варіант відображення вимог і процедур до організації санітарно-гігієнічних, протиепідемічних заходів для закладів громадського харчування в умовах карантину служить інструкцією для суб'єктів господарювання з організації їх роботи. А також виступає комплексом заходів для здійснення санітарно-епідеміологічного спостереження за дотриманням санітарного законодавства спеціалістами Держпродспоживслужби України та її територіальних підрозділів.

Запропоновано інформаційне забезпечення для організації санітарно-епідеміологічного нагляду, яке дозволить більш якісно підготуватися до здійснення спостереження, моніторингу, контролю, допоможе ефективно реалізувати процедури нагляду, попереджувальні та санітарно-гігієнічні заходи у напрямку досягнення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення.

ВИСНОВКИ

За результатами написання дипломної роботи зроблено такі висновки:

1. У процесі дослідження теоретичних і методичних засад організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства визначено роль санітарно-епідеміологічного благополуччя населення в системі національної безпеки України. Загалом забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення встановлено як чинник національної безпеки України. Поняття санітарно-епідемічне благополуччя населення визначено таким станом здоров'я населення, за якого на організм особи відсутня несприятлива дія чинників оточуючого середовища і створено необхідні умови для життєдіяльності населення. Сформовано та запропоновано основні організаційні аспекти забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення. Запропоновано теоретичні підходи до удосконалення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду для забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення: правовий та організаційний.

2. Представлено теоретико-методичні основи санітарно-епідеміологічного нагляду (моніторингу) в системі державного управління. Визначено поняття соціально-гігієнічний моніторинг, встановлено його діагностичну функцію та схожість з поняттям епідеміологічний нагляд (моніторинг). Досліджено історію виникнення епідемічного нагляду. Розкрито дві форми державного санітарного нагляду – попереджувальний і поточний. Разом з тим встановлено, що поділ є умовним, оскільки вся діяльність Держпродспоживслужби за своїм спрямуванням має бути профілактичною. Форми державного санітарного нагляду запропоновано віднести до експертно-дозвільної та контрольної-попереджувальної.

Сутність поняття «санітарно-епідеміологічний нагляд» вбачається як органічне поєднання гігієнічного та епідеміологічного складників. Саме

епідеміологічний нагляд за станом здоров'я у взаємозв'язку з аналізом середовища існування людини зможе забезпечити єднання двох підсистем єдиної системи охорони здоров'я: санітарно-епідеміологічної та лікувальної, які до теперішнього часу функціонують як автономні системи.

3. Досліджено і систематизовано нормативно-правове забезпечення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства в Україні. Встановлено, що оскільки визначення стану здоров'я населення, а також факторів навколишнього середовища, що впливають на нього, мають вирішальне значення для безпеки життєдіяльності не тільки громадян, а і країни в цілому, то процес санітарно-епідеміологічного нагляду повинен бути детально регламентованим. Встановлено, що наразі актуальною є систематизація нормативно-правових документів для забезпечення організації здійснення та регламентації державного санітарно-епідеміологічного нагляду, який реалізується Держспоживслужбою України. Всі законодавчі та нормативно-правові документи в діяльності Держспоживслужби України стосовно санітарно-епідеміологічного нагляду розподілено на декілька груп: нормативно-правові документи найвищої дії, до яких відносяться Конституція, кодекси, основи законодавства; Закони України; Постанови Кабінету Міністрів України; Державні санітарні правила та норми; Накази Міністерства охорони здоров'я України; Накази інших міністерств і відомств, інструкції, розпорядження тощо. Дослідження, аналіз та розподіл різноманітних законодавчих і юридичних документів, що стосуються діяльності Держспоживслужби України, за вище переліченими групами дозволив сформулювати систему нормативно-правового забезпечення організації і здійснення процесу державного санітарно-епідеміологічного нагляду.

4. У процесі аналізу діяльності Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області надано характеристику завдань, які виконує дана служба. Встановлено, що Головне управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області є територіальним

органом Держпродспоживслужби України та їй підпорядковується. У свою чергу Головному управлінню підпорядковані установи та організації, що належать до сфери управління Держпродспоживслужби та розташовані на території Кіровоградської області. Аналіз завдань Головного управління Держпродспоживслужби на території Кіровоградської області показав, що у його статуті функції з організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства прописані досить уривчасто. Вони фрагментовано покривають призначення функції організації, яка відповідає за процес розподілення, угруповання та координацію видів діяльності, робіт і ресурсів для досягнення встановлених цілей.

5. Встановлено, що функції зі здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства у межах діяльності Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області здійснює такий структурний підрозділ як Управління державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства. На рівні зовнішніх територіальних підрозділів Головного управління Держпродспоживслужби (тобто районних управлінь) функції державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства виконуються спеціалістами структурного підрозділу – Відділу державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства. Метою діяльності цих установ є реалізація державної політики у сфері санітарного законодавства, санітарного та епідемічного благополуччя населення (крім виконання функцій з реалізації державної політики у сфері епідеміологічного нагляду (спостереження) та у сфері гігієни праці та функцій із здійснення дозиметричного контролю робочих місць і доз опромінення працівників). Дослідження та деталізація функцій і діяльності зі здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства спеціалістами Держпродспоживслужби свідчить про

відсутність у переліку їх обов'язків саме тих, що пов'язані з організацією певних процедур чи процесів.

6. Проведено оцінку санітарно-епідеміологічної ситуації на території Кіровоградської області. Визначено, що за результатами роботи Головного управління Держпродспоживслужби за у 2021 році та у I півріччі 2022 року на території Кіровоградщини санітарно-епідеміологічна ситуація є контрольованою. Не зареєстровано спалахів гострої кишкової інфекції серед населення. обстежено 500 об'єктів водопостачання, у тому числі 100 об'єктів централізованого, 400 – нецентралізованого водопостачання. Встановлено, що перевищення таких показників як загальна жорсткість, сухий залишок, залізо загальне, сульфати є природним для Кіровоградської області. Радіаційний фон харчової продукції та довкілля на агропродовольчих ринках, де реалізується харчова сировина, у місті Кропивницький та Кіровоградській області знаходяться в межах норми. Проведено понад 95 тисяч ветеринарно-санітарних експертиз продукції тваринного та рослинного походження та понад 190 тисяч лабораторних досліджень. Аналіз якості атмосферного повітря показав перевищення середньомісячних концентрацій у місті Кропивницький по пилу в 1,7 рази, в місті Олександрія по пилу збільшилось у 1,8 рази, сажа була на рівні гранично допустимих концентрацій, в м. Світловодськ по діоксиду азоту показники збільшилися в 1,2 рази, а по формальдегіду підвищилися аж у 2,3 рази. За період військового стану в Україні персонал Держпродспоживслужби Кіровоградської області спільно з органами місцевого самоврядування провели 238 обстежень місць тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб.

Така суттєва кількість перевірок і заходів з державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства на території Кіровоградської області дозволяє підтримувати контрольований стан санітарно-епідеміологічної ситуації. Проте потребують удосконалення механізми організації санітарно-епідеміологічного нагляду для досягнення

більш якісних результатів у забезпеченні благополуччя населення та збереженні й покращенні його здоров'я.

7. Запропоновано комплекс процесів посилення організації державного санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням санітарного законодавства, впровадження якого у практику діяльності Держпродспоживслужби України та її територіальних підрозділів підвищить ефективність моніторингових, контрольних, аналітичних процедур, дозволить приймати більш обґрунтовані управлінські рішення щодо забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, збереження і покращення його здоров'я та стану оточуючого середовища.

8. Розроблено інформаційне забезпечення для організації санітарно-епідеміологічного нагляду, яке дозволить більш якісно підготуватися до здійснення спостереження, моніторингу, контролю, допоможе ефективно реалізувати процедури нагляду, попереджувальні та санітарно-гігієнічні заходи у напрямку досягнення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Федорова А.М. Нормативно-правове регулювання питань забезпечення безпечного середовища життя громадян. Публічне управління та регіональний розвиток. 2019. № 3. С.162-177.
2. Макарова Т.И. Санитарно-эпидемиологическое благополучие населения. 2014. URL: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/109103/1.pdf>.
3. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): Підручник. Київ: НАДУ, 2011. 730 с.
4. Медяник Д.І., Липчанський В.О. Особливості ефективності управління закладами охорони здоров'я. Наукові записки. 2016. вип.19. С. 22-29.
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469 VIII, редакція станом на 24.10.2020. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246919#Text>.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР, редакція станом на 01.01.2020. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Оганян Х. А., Гбур З. В. Санітарно-епідемічне благополуччя населення як чинник національної безпеки України. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 7. С. 106-112. http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2021/18.pdf.
8. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 № 4004 XII. Відомості Верховної Ради України від 05.07.1994. № 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400412#Text>.
9. Деякі питання Державної санітарно-епідеміологічної служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2017 № 348. Відомості

Верховної Ради України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3482017%D0%BF#Text>.

10. Закон України від 22.09.2005 № 2899 IV «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення».

11. Превентивна діяльність Національної поліції в умовах загострення санітарно-епідемічної ситуації: наук. практи. рекомендації. А.Є. Фоменко, Л.Р. Наливайко, К.В. Бахчев, О.В. Бочковий та ін. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2020. 116 с.

12. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 р. № 267. Відомості Верховної Ради України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2672015%D0%BF#Text>.

13. Про затвердження Положення про державний санітарно-епідеміологічний нагляд в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.06.1999 № 1109. Відомості Верховної Ради України. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/110999%D0%BF#Text>.

14. Нормативно-правові акти, що стосуються COVID-19. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/main/g23>.

15. Про затвердження Порядку проведення державного соціально-гігієнічного моніторингу : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2006 р. N 182. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2006-%D0%BF#Text>.

16. Bernard C. K. Choi. The Past, Present, and Future of Public Health Surveillance. URL : <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3820481/>.

17. Загальна епідеміологія (навч. посіб. для студ. вищ. мед. навч. закл. IV рівня акредитації / Н. О. Виноград, З. П. Василюшин, Л. П. Козак, Т. А. Романенко. К. : Медицина, 2010. 176 с.

18. Термінологічний словник: Біологічна безпека. Епідеміологія. Н. О. Виноград. 2-ге вид., перероб. і допов. Вінниця: Нова Книга, 2019. 308 с.

19. Макаренко М.В. Епідеміологічний моніторинг в системі координат публічного управління охороною здоров'я. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. №8. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/34.pdf.

20. Епідеміологія (навчальний посібник для підготовки до практичних занять). Б.М. Дикий, Т.О. Нікіфорова. Івано-Франківськ: Видавництво Івано-Франківського державного медичного університету, 2006. 196 с.

21. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від від 10 вересня 2014 р. № 442. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text>.

22. Осовський К. В. Правове забезпечення державного управління реформуванням системи охорони здоров'я. Наукові праці МАУП. Серія : Юридичні науки. 2017. Вип. 1. С. 127-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaupun_2017_1_22.

23. Communicable disease surveillance and response systems. Guide to monitoring and evaluating. World Health Organization. URL : https://www.who.int/csr/resources/publications/surveillance/WHO_CDS_EPR_LY_O_2006_2.pdf.

24. Епідеміологія : підручник для студ. вищих мед. навч. закладів. / А.М.Андрейчин, З.П. Василюшин; за ред. І.П. Колеснікової. Вінниця : Нова книга, 2012. 576 с.

25. Грузєва Т. С. Обґрунтування функціонально-структурної моделі системи кадрового забезпечення охорони здоров'я фахівцями мікробіологічного профілю. Східноєвропейський журн. громад. здоров'я. 2015. № 2 (23). С. 65-75.

26. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.

27. Законодавча база. Перелік нормативно-правових актів. Санітарно-епідеміологічний нагляд. Головне управління Держпродспоживслужби в

Кіровоградській області. URL: <http://kr.consumer.gov.ua/index.php/joomla-pages/sanepidnahliad/zakonodavcha-baza>.

28. Постанова КМУ від 10 вересня 2014 року № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text>.

29. Постанова КМУ від 02 вересня 2015 року № 667 «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>.

30. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Державної служби з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів» від 16 грудня 2015 року № 1092. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/871-2015-%D0%BF#Text>.

31. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Положення про Головне управління Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів в області, в місті Києві» від 12.04.2017 № 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0604-17#Text>.

32. Положення про Головне управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області, затвержене наказом Держпродспоживслужби від 24.02.2020 р. № 155. 2020. URL: <http://kr.consumer.gov.ua/doc/struktura/polozhennya.pdf>.

33. Основні напрямки діяльності. Головне управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області. URL: <http://kr.consumer.gov.ua/index.php/joomla-pages/sanepidnahliad/osnovni-zavdannya>.

34. Організаційна структура Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області. Затверджено 31.12.2020 р. 6 с. URL: <http://kr.consumer.gov.ua/doc/kadri/struktura.pdf>.

35. Посадова інструкція державного службовця категорії «В», затверджена начальником Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області 01.03.2021 р. 3 с.

36. Санітарне та епідемічне благополуччя населення в літній період - серед пріоритетних завдань. URL: <http://kr.consumer.gov.ua/index.php/component/k2/item/2000-sanitarne-ta-epidemichne-blahopoluchchia-naselennia-v-litnii-period-sered-priorytetnykh-zavdan?fbclid=IwAR0ukFnB-0aCZ90wDONioyvkeeY0SE5aq3sExKe5K6KYjD6cPm9i3ky31OE>.

37. Радіаційний фон харчової продукції та довкілля на агропродовольчих ринках, де реалізується харчова сировина. URL: <https://www.facebook.com/dpss.kir.obl>.

38. Пил, формальдегід, діоксиди сірки й азоту: чим у серпні дихали жителі міст Кіровоградщини. URL: <http://kr.consumer.gov.ua/index.php/component/k2/item/2061-pyl-formaldehyd-dioksydy-sirky-i-azotu-chym-u-serpni-dykhaly-zhyteli-mist-kirovohradshchyny?fbclid=IwAR1uSMOzsbon8aJ4e2HhKxJqS0ktdkKQxSGSPCRFSSW6Y2FjVDrV5EMk42I>.

39. Звіт про діяльність Головного управління Держпродспоживслужби у Кіровоградській області за 2021 рік.

40. Організація санітарно-гігієнічних, протиепідемічних заходів для закладів громадського харчування в умовах карантину під час святкування Дня міста. URL: http://kr.consumer.gov.ua/doc/sanepid/pamjatki/vimogi_organ_harch.pdf.

41. Актуальна інформація щодо проведення державної санітарно-епідеміологічної експертизи. URL: <http://kr.consumer.gov.ua/doc/sanepid/expertiza/ekspert.pdf>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Організаційна структура Головного управління Держпродспоживслужби в Кіровоградській області

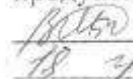
ПОГОДЖЕНО

Міністр розвитку економіки,
торгівлі та сільського
господарства України

 Ігор ПЕТРАШКО
31 грудня 2020 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Голова Державної служби
України з питань безпеки харчових
продуктів та захисту споживачів

 Владислава МАГАЛЕЦЬКА
18 грудня 2020 р.

СТРУКТУРА

Головного управління Держпродспоживслужби
в Кіровоградській області

№ з/п	Назва структурного підрозділу	Кількість штатних одиниць
1	Начальник	1
2	Перший заступник начальника	1
3	Заступник начальника	1
4	Управління безпеки харчових продуктів та ветеринарної медицини	21
4.1	Начальник управління	1
4.2	Відділ безпеки харчових продуктів	7
4.3	Відділ державного контролю	7
4.4	Відділ організації протиепізоотичної роботи	6
5	Управління фітосанітарної безпеки	57
5.1	Начальник управління	1
5.2	Відділ карантину рослин	12
5.3	Відділ фітосанітарних заходів на кордоні	5
5.4	Відділ контролю за обігом засобів захисту рослин	12
5.5	Відділ прогнозування, фітосанітарної діагностики та аналізу ризиків	10
5.6	Відділ контролю в сфері насінництва та розсадництва	12
5.7	Сектор контролю за обігом ГМО	5

№ з/п	Назва структурного підрозділу	Кількість штатних одиниць
6	Управління державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	15
6.1	Начальник управління	1
6.2	Відділ санітарно-епідеміологічного нагляду та організації розслідування спалахів	6
6.3	Відділ безпеки середовища життєдіяльності	5
6.4	Сектор санітарної охорони території	3
7	Управління захисту споживачів	15
7.1	Начальник управління	1
7.2	Відділ контролю у сфері торгівлі, робіт та послуг	5
7.3	Відділ ринкового нагляду	5
7.4.	Сектор контролю за рекламою та дотриманням антиютюнового законодавства	2
7.5.	Сектор метрологічного нагляду	2
8	Відділ реєстрації сільськогосподарської техніки	6
9	Сектор контролю за регульованими цінами	2
10	Управління роботи з персоналом	11
10.1	Начальник управління	1
10.2	Відділ роботи з персоналом	6
10.3	Відділ добору та розвитку персоналу	4
11	Управління економіки та бухгалтерського обліку	14
11.1	Начальник управління	1
11.2	Відділ економічного забезпечення	4
11.3	Відділ бухгалтерського обліку та звітності	6
11.4	Сектор управління об'єктами державної власності	3

№ з/п	Назва структурного підрозділу	Кількість штатних одиниць
12	Відділ правового забезпечення	8
13	Сектор з питань запобігання та виявлення корупції	2
14	Сектор внутрішнього аудиту	2
15	Сектор розгляду звернень громадян та доступу до публічної інформації	3
16	Управління організаційно-господарського забезпечення	15
16.1	Начальник управління	1
16.2	Відділ організаційного забезпечення	6
16.3	Відділ господарського забезпечення	6
16.4.	Сектор інформаційних технологій та захисту інформації	2
17	Бобринецьке управління	10
17.1	Начальник управління	1
17.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	5
17.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4
18	Благовіщенський відділ	7
19	Вільшанський відділ	5
20	Гайворонське управління	10
20.1	Начальник управління	1
20.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	5
20.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4
21	Голованівське управління	10
21.1	Начальник управління	1
21.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	5
21.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4

№ з/п	Назва структурного підрозділу	Кількість штатних одиниць
22	Добровеличківський відділ	6
23	Долинське управління	10
23.1	Начальник управління	1
23.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	5
23.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4
24	Знам'янське управління	11
24.1	Начальник управління	1
24.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	5
24.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	5
25	Кропивницьке управління	14
25.1	Начальник управління	1
25.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	7
25.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	6
26	Кропивницько-Соколівське управління	11
26.1	Начальник управління	1
26.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	5
26.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	5
27	Компаніївський відділ	7
28	Маловисківське управління	9
28.1	Начальник управління	1
28.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	4
28.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4

№ з/п	Назва структурного підрозділу	Кількість штатних одиниць
29	Новгородківський відділ	7
30	Новоархангельське управління	10
30.1	Начальник управління	1
30.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	5
30.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4
31	Новомиргородське управління	9
31.1	Начальник управління	1
31.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	4
31.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4
32	Новоукраїнський відділ	7
33	Онуфріївське управління	9
33.1	Начальник управління	1
33.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	4
33.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4
34	Олександрівське управління	9
34.1	Начальник управління	1
34.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	4
34.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4
35	Олександрійське управління	10
35.1	Начальник управління	1
35.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	5
35.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4

№ з/п	Назва структурного підрозділу	Кількість штатних одиниць
36	Олександрійсько-Приютівське управління	10
36.1	Начальник управління	1
36.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	5
36.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4
37	Петрівський відділ	7
38	Світловодське управління	10
36.1	Начальник управління	1
36.2	Відділ безпечності харчових продуктів та ветеринарної медицини	5
36.3	Відділ державного нагляду за дотриманням санітарного законодавства	4
39	Світловодсько-Великоандрусівський відділ	7
40	Устинівський відділ	5
	РАЗОМ у Головному управлінні	384

Перший заступник начальника
Головного управління
Держпродспоживслужби
в Кіровоградській області

Андрій БАГРІЙ

Додаток Б

**Санітарно-мікробіологічні дослідження при здійсненні епідеміологічного
нагляду (спостереження) та моніторингу, які виконані за кошти
загального фонду**

Назва	Кількість досліджених проб	З них не відповідають нормам	Кількість проведених досліджень	З них з позитивним результатом
А	1	2	3	4
А. Санітарно-мікробіологічні, усього	1859	27	2809	28
у тому числі:				
Харчові продукти та продовольча сировина	23	2	91	2
у т.ч. з вогнищ	8		16	
Вода питна централізованого водопостачання	35		151	
Вода питна нецентралізованого водопостачання	7	3	14	4
Вода водойм	13	3	26	3
Грунт	9		27	
Повітря закритих приміщень	18		36	
у т.ч. у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії закладів охорони здоров'я	2		4	
- хірургічних відділеннях закладів охорони здоров'я	4		8	
- пологових відділеннях закладів охорони здоров'я	4		8	
Матеріал та інструментарій на стерильність	18		54	
у т.ч. у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії закладів охорони здоров'я	2		6	
- хірургічних відділеннях закладів охорони здоров'я	4		12	
- пологових відділеннях закладів охорони здоров'я	4		12	
Змиви - усього,	600	19	890	19
у т.ч. у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії закладів охорони здоров'я	10		20	
- хірургічних відділеннях закладів охорони здоров'я	20		40	
- пологових відділеннях закладів охорони здоров'я	20		40	
в інших відділеннях ЗОЗ	50		100	
в аптеках				
у дошкільних, загально-освітніх навчальних закладах	410	17	420	17
на харчових об'єктах, усього				
підприємства харчової промисловості				
заклади громадського харчування				
інші харчові об'єкти				
Чутливість культур до деззасобів				
Контроль дезрозчинів на контамінацію				
Інші санітарно-мікробіологічні	1136		1520	
Б. Санітарно-паразитологічні, усього	29		29	

Додаток В

**Санітарно-мікробіологічні дослідження при здійсненні епідеміологічного
нагляду (спостереження) та моніторингу, які виконані за кошти
спеціального фонду**

Назва	Кількість досліджених проб	З них не відповідають нормам	Кількість проведених досліджень	З них з позитивним результатом
А	1	2	3	4
А. Санітарно-мікробіологічні, усього	2181	14	3564	18
у тому числі:	356	1	1210	2
Харчові продукти та продовольча сировина				
у т.ч. з вогнищ				
Вода питна централізованого водопостачання	106	2	404	4
Вода питна нецентралізованого водопостачання	21	3	70	4
Вода водойм	14	1	22	1
Грунт	11		33	
Повітря закритих приміщень	45		45	
у т.ч. у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії закладів охорони здоров'я				
- хірургічних відділеннях закладів охорони здоров'я				
- пологових відділеннях закладів охорони здоров'я				
Матеріал та інструментарій на стерильність	16		48	
у т.ч. у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії закладів охорони здоров'я				
- хірургічних відділеннях закладів охорони здоров'я				
- пологових відділеннях закладів охорони здоров'я				
Змиви - усього,	1612	7	1732	7
у т.ч. у відділеннях реанімації та інтенсивної терапії закладів охорони здоров'я				
- хірургічних відділеннях закладів охорони здоров'я				
- пологових відділеннях закладів охорони здоров'я				
в інших відділеннях ЗОЗ	101		181	
в аптеках				
у дошкільних, загально-освітніх навчальних закладах	110	2	110	2
на харчових об'єктах, усього	1356	5	1396	5
підприємства харчової промисловості	831	5	871	
заклади громадського харчування	195		195	
інші харчові об'єкти	330		330	
Чутливість культур до деззасобів				
Контроль дезрозчинів на контамінацію				
Інші санітарно-мікробіологічні				
Б. Санітарно-паразитологічні, усього	30		34	

Демонстраційний матеріал